

บทที่ 2

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเพื่อศึกษาถึงวัฒนธรรมชนชั้นกลางกับการส่งเสริมการเรียนรู้พิเศษของเด็กในเขตเมืองครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีทางวิชาการ และการวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบในการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะทางอารมณ์
2. แนวคิดการขัดเกลาทางสังคม
3. แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม
4. แนวคิดทฤษฎีบทบาท
5. แนวคิดวัฒนธรรมชนชั้นกลาง
6. แนวคิดค่านิยม
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการพัฒนาทักษะทางอารมณ์

อุมาพร ตรังคสมบัติ (2544, หน้า 12-15) ได้กล่าวถึง ความสามารถของคนซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ด้านใหญ่ๆ คือ ความสามารถทางความคิดและความสามารถทางอารมณ์

1. ความสามารถทางความคิด (cognitive intelligence) คือความสามารถของคนในอันที่จะคิด วิเคราะห์ ทำความเข้าใจปัญหา แยกแยะสร้างความคิดรวบยอดและจดจำข้อมูลต่างๆ ความสามารถนี้มีเครื่องมือวัดออกมาเป็นค่าตัวเลขที่เรียกว่า ค่า IQ (intelligence quotient) หากใครมีค่า IQ สูงก็ถือว่าฉลาดมาก หากใครมีค่า IQ ต่ำก็ถือว่าฉลาดน้อย

2. ความสามารถทางอารมณ์ (emotional intelligence) คือความสามารถของคนในการที่จะเข้าใจตนเอง จัดการกับอารมณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีมนุษยสัมพันธ์ดี รู้จักมองโลกในแง่ดี และปรับตัวกับปัญหาตลอดจนความเครียดต่างๆ ได้ดี มีผู้พยายามสร้างแบบทดสอบเพื่อวัดความสามารถด้านนี้ออกมาเป็นค่าตัวเลขคล้ายกับ IQ โดยเรียกว่า EQ (emotional quotient) แต่เนื่องจากความสามารถทางอารมณ์มีความสลับซับซ้อน ในปัจจุบันจึงยังไม่มีแบบทดสอบใดที่วัดได้อย่างแท้จริง ในปัจจุบันคำว่า EQ จึงกลายมาเป็นคำที่ใช้แทน

ความฉลาดทางอารมณ์กันอย่างกว้างขวาง คนที่มี EQ สูงก็คือคนที่เข้าใจตนเอง ควบคุมและแสดงออกซึ่งอารมณ์ได้อย่างชาญฉลาดนั่นเอง

แต่เดิมเชื่อว่า ความสำเร็จขึ้นอยู่กับความฉลาดทางความคิดและการเรียนเก่งเพียงอย่างเดียว คนที่มี IQ สูงก็สามารถประสบความสำเร็จได้มากกว่า แต่จากการติดตามศึกษาคนที่ IQ สูงและเรียนหนังสือเก่งก็พบว่าคนเหล่านี้ไม่ได้ประสบความสำเร็จเสมอไป คนที่มีความสามารถธรรมดาเรียนหนังสือได้ธรรมดากลับประสบความสำเร็จมากกว่า เพราะเขามีการควบคุมตนเองที่ดี มีแรงจูงใจ มีความอดทนต่อความยากลำบาก และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น จากการศึกษาดังกล่าว จึงมีการหันมาให้ความสนใจกับความฉลาดทางอารมณ์มากขึ้น

ไฮวาร์ด การ์ดเนอร์ (อ้างในอุทัย ดุลยเกษม, 2542, หน้า39-40) ได้ให้ความหมายคำว่า สติปัญญา ว่าเป็นความสามารถที่จะแก้ปัญหา หรือความสามารถที่จะสร้างสิ่งต่างๆ ซึ่งได้รับการยกย่องภายในวัฒนธรรมนั้น หรือในหลายๆ วัฒนธรรม การ์ดเนอร์ตั้งข้อสังเกตอีกว่า เด็กแต่ละคนจะมีแบบแผนของความเก่งและอ่อนในด้านต่างๆ ถึง 7 ด้าน แต่ละด้านค่อนข้างมีอิสระต่อกัน มีดังนี้คือ

1. สติปัญญาด้านภาษา หมายถึง ความสามารถในการใช้ภาษาที่จะทำให้ผู้อื่นพอใจหรือเชื่อถือ และสื่อสารข้อสนเทศต่างๆ ได้
2. สติปัญญาด้านตรรกะและคณิตศาสตร์ หมายถึง ความสามารถที่จะแสวงหาแบบแผนหรือประเภทและความสัมพันธ์ต่างๆ โดยการจัดการกับสิ่งต่างๆ รวมทั้งสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ และสามารถทดลองในสิ่งที่มีการควบคุมไว้อย่างเป็นระบบได้
3. สติปัญญาด้านมิติ หมายถึง ความสามารถที่จะรับรู้ และจัดการกับรูปแบบของสิ่งต่างๆ ได้อย่างสมดุล
4. สติปัญญาด้านดนตรี หมายถึง ความสามารถที่รู้สึกซาบซึ้งกับดนตรี เล่นดนตรีได้ หรือแต่งเพลงได้
5. สติปัญญาด้านร่างกายหรือกายภาพ หมายถึง ความสามารถในการใช้ทักษะมอเตอร์ ในการเล่นกีฬา การแสดง การแสดงออกด้านศิลปะและการสร้างสิ่งประดิษฐ์ด้านต่างๆ

6. สถิติปัญญาในการรู้จักเข้าใจตนเอง หมายถึง ความสามารถในการเข้าถึง และมีความเข้าใจในความรู้สึกภายในตนเองความฝันและความคิดต่างๆ

7. สถิติปัญญาด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น หมายถึง ความสามารถที่จะมีความเข้าใจในผู้อื่นและเข้ากับผู้อื่นได้

แม้สถิติปัญญาทั้ง 7 ด้านนี้ค่อนข้างเป็นอิสระต่อกันแต่ในระดับการปฏิบัติแล้ว เวลาที่ลงมือทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง สถิติปัญญาหลายๆ ด้านจะถูกนำมาใช้ร่วมกัน เพื่อจะทำให้กิจกรรมนั้นออกมาคุณภาพดี เช่น เวลาเล่นเปียโน นักเปียโนก็จะดึงเอาสถิติปัญญาด้านดนตรี ด้านร่างกาย ด้านความรู้สึกภายใน และด้านความเข้าใจในผู้อื่นมาใช้พร้อมๆ กัน

อุทัย ดุลยเกษม (2542, หน้า, 37-41) กล่าวว่า เด็กแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกัน และความสามารถหรือสถิติปัญญาของแต่ละคนก็ไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน และไม่สามารถบอกได้ว่าสถิติปัญญาด้านไหนดีกว่ากัน เช่น เด็กที่มีสถิติปัญญาด้านคณิตศาสตร์จะสูงกว่าสถิติปัญญาด้านกีฬาหรือดนตรีนั้นย่อมไม่ได้ มันเป็นเพียงระบบคุณค่าทางสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัยที่สร้างขึ้นและคนก็พากันเชื่อและปฏิบัติตาม ที่ถือเอาว่าสถิติปัญญาด้านคณิตศาสตร์จะเหนือกว่าด้านภาษาและดนตรี ซึ่งไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม เพราะในแต่ละสังคมนั้นต้องการผู้ที่มีความสามารถและสถิติปัญญาหลาย ๆ ด้าน เพื่อช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม

พ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู ควรเลี้ยงดูให้การศึกษาแก่ลูกหลาน มีความเข้าใจและภาคภูมิใจกับพรสวรรค์ที่มีอยู่ในลูกหลาน หากว่าลูกเกิดไม่เก่งคณิตศาสตร์ ไม่เก่งด้านภาษา แต่กลับเก่งด้านดนตรีหรือกีฬา และในประเทศที่พัฒนาแล้วได้ให้ความสนใจกับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ เด็กที่มีพรสวรรค์และเด็กอัจฉริยะ

มานพ ธนอมศรี (2540, หน้า 166) ได้กล่าวถึงการใช้ศิลปะเพื่อพัฒนาสมองเด็ก และพบว่าบุคคลที่ยิ่งใหญ่ของโลกทั้งหมดล้วนแต่มีสมองทั้งสองซีกเจริญเติบโตและทำงานอย่างประสานสัมพันธ์กันอย่างดีและได้สรุปว่าในการสร้างคนให้เป็นอัจฉริยะสามารถทำได้โดยกระตุ้นสมองทั้งสองซีกให้เจริญไปพร้อมๆ กัน แต่ระบบการศึกษาและทัศนคติของคนในปัจจุบันกลับให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ทางด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และวิชาการอื่นๆ โดยไม่ได้สนใจที่จะให้ใช้จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ ศิลปะ ดนตรี จึงทำให้การเติบโตของสมองไม่สมดุลกันหรือกระตุ้นเพียงสมองซีกซ้ายเพียงด้านเดียว

ซึ่งสมองซีกซ้ายมีหน้าที่คิดและทำงานในเชิงรูปธรรม เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ การใช้เหตุผลและการวิเคราะห์ ส่วนสมองซีกขวาทำหน้าที่สร้างจินตนาการ การหยั่งรู้ การสร้างสรรค์ ศิลปะ ดนตรีและการลงเคราะห์

นักนิโอสวแมนนิส (อ้างในมานพ ธนอมศรี, 2540, หน้า 166) มีความเชื่อว่าเกมการเล่น ดนตรีและศิลปะจะเป็นสิ่งที่ทำให้สมองเด็กเข้มขึ้น เบิกบาน และในเด็กเล็กหรือเด็กก่อนวัยเรียน การยึดเยียดความรู้มากเกินไปจะทำให้เด็กใช้สมองซีกซ้ายที่ยังไม่สมบูรณ์ และแข็งแรงเกินความจำเป็นซึ่งอาจจะส่งผลให้เด็กมีอาการซึมเศร้า เปื่อหน่วยโรงเรียนและกระทำตัวเหมือนไม่มีชีวิตชีวา

ในการวิจัยครั้งนี้ได้นำเอาแนวคิดเรื่องการพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสติปัญญา ด้านต่างๆ ของเด็ก ในเรื่องของความฉลาดทางด้านความคิด อารมณ์ และสติปัญญา ซึ่งเด็กแต่ละคนนั้นมีความสามารถและความฉลาดในด้านต่างๆ ที่แตกต่างกัน และการพัฒนาสมองทั้งสองด้านซึ่งเด็กควรได้รับการพัฒนาสมองทั้งสองด้านที่เท่ากันโดยผ่านการเรียนพิเศษด้านต่างๆ ของเด็ก

แนวคิดการขัดเกลาทางสังคม

พัทยา สายหู (2526, หน้า 92 – 99) ได้อธิบายการขัดเกลาทางสังคมว่า เป็นกระบวนการของการเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่ของคนในสังคม ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เป็นกระบวนการที่มากกว่าการศึกษาอย่างเป็นทางการ แต่หมายรวมถึงการยอมรับทัศนคติ ค่านิยม พฤติกรรม อุปนิสัย และทักษะ ซึ่งไม่เพียงเรียนรู้จากโรงเรียนเท่านั้นหากแต่ยังได้รับจากครอบครัว สิ่งแวดล้อมต่างๆ เกิดเป็นความหลากหลายในการขัดเกลาบุคคล โดยมีความมุ่งหมายที่จะเป็นกระบวนการเชื่อมบุคคลและสังคมเข้าด้วยกัน เพื่อให้สมาชิกเกิดภาวะความรับผิดชอบร่วมกันและผูกพันยึดมั่นในคุณค่านั้น และปฏิบัติตาม

ทั้งนี้เชื่อว่า การเป็นสมาชิกของสังคมหรือขององค์การจะสมบูรณ์เมื่อผ่านกระบวนการการขัดเกลาทางสังคม โดยมีตัวขัดเกลาเป็นตัวส่งผ่านแบบแผนทั้งหลาย จนสามารถใช้ระบบสัญลักษณ์ที่องค์การนั้นกำหนด เป็นความหมายร่วมตามบทบาทหน้าที่ของตนได้อย่างเหมาะสม อย่างถูกต้องและสั่งสมเอาประสบการณ์และความชำนาญเหล่านี้ไว้ จนสามารถเป็นตัวแทนที่จะส่งผ่านไปสู่สมาชิกรุ่นต่อไปได้

ทั้งนี้อาจจะพิจารณาการขัดเกลาทงสังคมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะดังนี้ คือ

1. เป็นกลไกการผลิตซ้ำทางสังคมและวัฒนธรรม
2. เป็นกลไกแห่งการควบคุมทางสังคม เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มถูกนำไปปฏิบัติตามวิถีทางของกลุ่มโดยสมัครใจหรือไม่ก็ตาม โดยการทำให้บรรทัดฐานและค่านิยมต่างๆของกลุ่มกลั่นกลายเป็นบรรทัดฐานและค่านิยมของตนเอง โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทงสังคม
3. เป็นรากฐานแห่งการเรียนรู้บทบาทเนื่องจากเราเกิดความเข้าใจธรรมชาติของโครงสร้างทางสังคม และตำแหน่งของเราภายในโครงสร้างดังกล่าว รวมทั้งความคาคหมายต่างๆ สำหรับคนในตำแหน่งแห่งงานนั้น
4. เป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับวิถีทางที่เราก่อรูปอารมณ์ และเปลี่ยนแปลงเอกลักษณ์ของเราเพราะเราเคยเป็นใคร เราเป็นใคร และเราจะเป็นอะไรต่อไป เป็นสิ่งที่ผุดขึ้นมาจากเตาหล่อหลอมแห่งประสบการณ์ที่เราเรียกว่า กระบวนการขัดเกลาทงสังคม

สุพัตรา สุภาพ (2544, หน้า 37 - 39) ได้มองการขัดเกลาทงสังคมว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์ขาดเสียมิได้ตั้งแต่เกิดจนเป็นผู้ใหญ่ เพื่อจะได้มีการเจริญเติบโตเต็มที่ตามวุฒิภาวะ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนเกี่ยวพันกัน ที่มีความหมายแก่การดำรงอยู่ต่อไปของชีวิตมนุษย์ในสังคม มนุษย์มีความเหมือนกันและต่างกัน มนุษย์จึงต้องได้รับการขัดเกลาทงสังคมตลอดชีวิต เพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในด้านความเชื่อ ท่าที คุณค่า ประเพณี กฎเกณฑ์ของกลุ่มหรือสังคมหนึ่งๆ กำหนดไว้ เพื่อให้บุคคลมีแบบความประพฤติที่สอดคล้องกับกลุ่ม ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตที่ตนเป็นสมาชิก เป็นการรับเอาคุณค่าของกลุ่มที่เราาร่วมด้วยในฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่มทำให้มนุษย์เกิดความเป็นตัวตน

การขัดเกลาก็เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมยุคหนึ่งไปยังสังคมอีกยุคหนึ่ง เป็นกระบวนการที่สมาชิกแรกเกิดถูกจำกัดให้อยู่ในกรอบของสังคมที่เป็นระเบียบเพื่อให้เรียนรู้บทบาทของสังคม รวมตลอดถึงทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่และการบำบัดความต้องการของมนุษย์

การขัดเกลาทงสังคม เป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมของมนุษย์ในสังคมหนึ่งๆ เพื่อที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง การเรียนรู้ทางตรง คือเป็นการสอนหรือบอกกันโดยตรง เช่น พ่อแม่สอนลูก ครูสอนนักเรียน เพื่อนบอกเพื่อน การเรียนรู้ทางอ้อม คือเป็นการเรียนรู้โดยอาศัยการสังเกตเลียนแบบ เช่น เด็ก

เลียนแบบการแสดงออกของพ่อแม่ เพื่อนเรียนรู้มารยาทจากเพื่อนกลุ่มเดียวกัน การขัดเกลาทางสังคมมีจุดมุ่งหมาย 4 ประการดังนี้คือ

1. เพื่อเป็นการปลูกฝังระเบียบวินัย ระเบียบวินัยเป็นพื้นฐานของมนุษย์ในการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กลุ่มได้กำหนดไว้ เป็นการฝึกให้มีความอดกลั้นที่จะทำตามความพอใจของตนเองเพื่อประโยชน์ในวันข้างหน้า เช่น เด็กไม่น้อยไม่ชอบเรียนหนังสือ แต่ต้องพยายามเรียนเพราะพ่อแม่บังคับหรือเรียนเพราะอยากได้ความรู้ ระเบียบวินัยจึงมีผลต่อบุคลิกลักษณะและความประพฤติของบุคคลโดยบุคคลจะเกิดความเคยชินและจะทำไปโดยไม่รู้ตัว

2. เพื่อเป็นการปลูกฝังความมุ่งมั่น ความมุ่งมั่นช่วยให้บุคคลมีกำลังใจทำตามระเบียบวินัยต่างๆ เช่น อยากได้ปริญญา ก็ต้องเรียนหนังสือ สวมมากมักจะมุ่งมั่นในสิ่งที่สังคมยกย่องหรือถือว่าดีงาม จึงเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้คนเรามีกำลังใจ หรือบังคับตัวเองให้ปฏิบัติตามระเบียบวินัยไม่ว่าจะพอใจหรือไม่พอใจก็ตามเพื่อจะได้ในสิ่งที่ตนหวังไว้

3. สอนให้รู้จักบทบาทและทัศนคติต่างๆ เป็นการแสดงบทบาทอย่างเหมาะสมตามวาระโอกาสต่างๆ ที่เป็นเช่นนี้เพราะบทบาทของแต่ละคนมีไม่เหมือนกัน จึงควรที่จะเรียนรู้และทำตามบทบาทของตนให้ดีที่สุด เช่น เป็นพ่อแม่ต้องเลี้ยงลูก เป็นลูกต้องเชื่อฟังพ่อแม่

4. สอนให้มีทักษะ เป็นการเตรียมบุคคลให้มีความชำนาญเฉพาะอย่าง เช่น การเป็นวิศวกร การเป็นแพทย์ เพื่อสังคมจะได้รับประโยชน์จากสมาชิกในหลายๆ ด้าน เรื่องทักษะเป็นสิ่งที่เน้นและขัดเกลาในทุกระดับ ไม่ว่าสังคมที่เจริญแล้วหรือด้อยหลังก็ตาม ทำให้บุคคลมีความถนัดเฉพาะอย่างในการที่จะประกอบอาชีพหรือช่วยเหลือกันต่อไป สังคมเป็นที่ยอมรับของบุคคลหลายอาชีพซึ่งมีทักษะแตกต่างกันออกไปและได้อาศัยความแตกต่างนี้พึ่งพาอาศัยกัน สร้างสรรค์ความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

สุพัตรา สุภาพ (2544, หน้า 41 - 45) ได้กล่าวถึงวัยที่จำเป็นในการขัดเกลา และตัวแทนในการขัดเกลา ดังนี้

1. การขัดเกลาในวัยที่เป็นเด็ก ช่วงนี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กมากที่สุด โดยพ่อแม่ผู้ปกครองจะเป็นสถาบันแรกที่ตอบสนองเด็กในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในด้านร่างกาย หรือจิตใจซึ่งเป็นไปตามขั้นตอนของการเจริญเติบโต ในวัยนี้พ่อแม่จึงเป็นสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดตัวเด็กที่อาจจะช่วยปลูกฝังคุณธรรม เจตคติ หรือแนวทางที่เด็กจะปฏิบัติหรือเป็นไปในทางตรงกันข้ามก็ได้

2. การขัดเกลาในวัยรุ่น เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งร่างกายและจิตใจ รวมทั้งเพื่อนมีความหมายต่อบุคคลในวัยนี้มาก การขัดเกลาของพ่อแม่จึงควรออกในรูปเข้าใจความ

ต้องการของเขา ยอมให้เขารวมกลุ่มเพื่อนฝูงวัยเดียวกัน หรือสนใจในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ และให้การสนับสนุนตามควร ให้คำแนะนำหรือเป็นที่ปรึกษาหรือเป็นผู้คอยช่วยเหลือเขา

ด้วยความมุ่งหมายให้สังคมดำรงอยู่ และช่วยให้บุคคลในสังคมมีชีวิตอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างดีนั้น กระบวนการขัดเกลาทางสังคมจึงมีบทบาทอย่างมาก และมีความจำเป็นจะต้องมีตัวแทนของสังคมที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ให้การขัดเกลาบุคลิกภาพของสมาชิก ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนการขัดเกลา 6 กลุ่ม คือ

1. ครอบครัว จัดว่าเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมในการให้การอบรมบ่มนิสัย และพัฒนาพฤติกรรมของเด็กเป็นอย่างดี ซึ่งการอบรมของครอบครัวทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ทางตรงก็เป็นการบอกสอนกันตรงๆ ว่าอะไรดี ไม่ดีหรือควร ไม่ควร ส่วนการอบรมทางอ้อม เป็นการอบรมไม่เป็นทางการ อาจเป็นการเลียนแบบหรือรับไปโดยไม่รู้ตัว

2. กลุ่มเพื่อน เป็นกลุ่มที่มีอายุใกล้เคียงกัน โดยอาจมีการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มเพื่อนธรรมดาจนถึงชมรม สมาคมที่ตนเองสนใจ เช่น เพื่อนร่วมชั้น ชมรมฟุตบอล กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติของวัยรุ่นเป็นอย่างมาก เพราะเด็กในวัยนี้มีความต้องการที่จะได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนที่ตนเองเข้าร่วมอยู่ด้วย จะมีการรับเอาธรรมเนียมที่ใกล้เคียงกันไม่ว่าจะเป็นทางด้านความคิด การแต่งกาย และการแสดงออก อาจมีการเลียนแบบทางพฤติกรรมหรือเครื่องแต่งกายที่บ่งบอกว่าเป็นพวกเดียวกัน กลุ่มเพื่อนอาจทำในสิ่งที่สังคมต้องการและอาจทำในสิ่งที่ผิดต่อความต้องการของสังคม

3. โรงเรียน เป็นเสมือนบ้านที่สองของเด็ก ที่เด็กจะได้รับความรู้ความคิดต่างๆ และวิชาการต่างๆ อย่างเป็นทางการ โดยเฉพาะสังคมปัจจุบันโรงเรียนเป็นสถานที่สำคัญในเรื่องการให้การขัดเกลาแก่เด็ก ตลอดจนทำให้เด็กมีโอกาสพบปะสมาคมกับเพื่อนในวัยเดียวกัน โรงเรียนจึงมีอิทธิพลและมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กเพราะเด็กสมัยใหม่มักจะใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียนเป็นระยะเวลายาวนาน โดยเฉพาะลูกหลานของชนชั้นกลางและมั่งมีซึ่งนิยมให้ลูกศึกษาเล่าเรียนในระดับสูงขึ้นไปเรื่อยๆ เพื่อความก้าวหน้าของชีวิต และเนื่องจากเด็กต้องศึกษาเล่าเรียนหลายปีในแต่ละระดับ ทำให้เด็กได้รับคุณค่าและความรู้บางอย่างทั้งแบบรู้ตัวและไม่รู้ตัว

4. กลุ่มอาชีพ ในสังคมมีกลุ่มอาชีพที่แตกต่างกันและแต่ละกลุ่มก็มีคุณลักษณะที่เฉพาะแตกต่างกันไป การถ่ายทอดหรือการขัดเกลาจึงอาจจะยากกว่าเด็กเพราะส่วนมากเป็นผู้ใหญ่ซึ่งแต่ละคนมีความคิดเป็นแบบฉบับของตนเองอยู่ในใจแล้ว

5. ตัวแทนทางศาสนา เป็นตัวแทนที่ขัดเกลาคคนหรือแนะแนวทางให้คนมีเรื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อเป้าหมายในการกระทำ ศาสนาส่วนใหญ่มีส่วนสร้างเจตคติที่ดีสำหรับคนทั้งยังทำให้คนมีจิตใจที่งดงาม มีพฤติกรรมที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ความสุจริต แนวความคิดของศาสนาเป็นพลังให้บุคคลยอมรับหรือไม่ยอมรับในสิ่งต่างๆ คุณค่าที่มาจากศาสนาจึงเป็นเสมือนเครื่องกลั่นกรองได้เป็นอย่างดี หลักศีลธรรม จริยธรรมต่างๆ ทางศาสนากลายเป็นกฎหมายทั้งที่แปรไปในรูปประเพณีวัฒนธรรม มารยาท ซึ่งมีคนในสังคมปฏิบัติกันโดยทั่วไป

6. สื่อมวลชน มีหลายประเภทเช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ เป็นต้น ซึ่งมีส่วนในการขัดเกลาทงสังคมแก่มนุษย์ในด้านต่างๆ ตั้งแต่ความคิด ความเชื่อ แบบของความประพฤติ เพราะสื่อมวลชนมีทั้งการให้ความรู้และความเพลิดเพลิน โดยเฉพาะอิทธิพลที่สำคัญคือการให้ข่าวสาร มีส่วนช่วยครอบครัวและโรงเรียนในการขัดเกลา อิทธิพลของสื่อมวลชนนี้จะมีมากน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าได้รับการอบรมเลี้ยงดูให้มีเหตุผล เจตคติต่อสิ่งที่ตนได้รับแตกต่างกันไป ข่าวสารที่ได้รับจึงมีทั้งการยอมรับ หรือไม่ยอมรับหรือการวางเฉยไม่ว่าจะมีปฏิกิริยาแบบใดก็ตาม อย่างน้อยก็เป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมของคนบางกลุ่มและต้องการความรู้ของบุคคลอีกส่วนหนึ่ง

ตัวแทนที่กล่าวมาทั้งหมดมีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมบุคลิกภาพของบุคคลตามที่สังคมต้องการเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไป

การวิจัยในครั้งนี้ ได้นำเอาแนวคิดเกี่ยวกับการขัดเกลาทงสังคม มาเป็นกรอบในการศึกษาถึงวัฒนธรรมชนชั้นกลางกับการส่งเสริมการเรียนรู้พิเศษของเด็กในเขตเมือง ในส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการที่มากกว่าการศึกษาอย่างเป็นทางการแต่รวมถึงการยอมรับทัศนคติ ค่านิยม พฤติกรรม อุปนิสัย และทักษะ ซึ่งไม่เพียงจากโรงเรียนเท่านั้นแต่ยังได้รับจากครอบครัวและตัวแทนของการขัดเกลาต่างๆ ที่หลากหลายในสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นไปได้ทั้งในทางบวกและทางลบ เฉลียว ฤกษ์จุฬิมล (2542, หน้า 180 - 189) กล่าวว่าเมื่อมีสิ่งใหม่เกิดขึ้นหรือเพิ่มขึ้นสิ่งที่มีอยู่เดิมจะล้นสภาพหรือถูกทำลายไป การเปลี่ยนแปลงในส่วนหนึ่งของสังคมมักส่งผลกระทบถึงส่วนอื่น เช่น การเติบโตทางเศรษฐกิจมักก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบการแบ่งชั้นทางสังคม ชนชั้นกลางมีปริมาณและบทบาทมากขึ้น ความต้องการการศึกษาและบริการสาธารณะต่างๆ ย่อมเพิ่มขึ้น

สังคมใดจะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตหรือแบบของความสัมพันธ์นั้น ปัจจัยสำคัญที่มีผลให้สังคมต่างๆ เปลี่ยนแปลงเร็วหรือช้าแตกต่างกัน ได้แก่ สภาพแวดล้อม ประชากร โลกทัศน์ นวัตกรรมหรือเทคโนโลยี และการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม

ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงของบางสังคมหรือบางด้านเป็นแบบวัฏจักรที่หมุนเวียนซ้ำรูปเดิม หรือมีความเจริญและความเสื่อมสลับกัน แต่สังคมส่วนใหญ่มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการที่มีความซับซ้อนขึ้นเรื่อยๆ การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่เป็นการปรับตัวที่ละน้อยไปตามธรรมชาติ แต่บางส่วนเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบการพัฒนา

สังคมต่างๆ ในโลกปัจจุบันมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย การเปลี่ยนเป็นความทันสมัย หมายถึงการเปลี่ยนเป็นแบบสังคมตะวันตก ความทันสมัยมีความหมายเช่นเดียวกับการพัฒนา สังคมที่ทันสมัยส่วนใหญ่มีความเจริญด้านอุตสาหกรรมและการค้า มีการขยายตัวของเมือง มีการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการเลื่อนชนชั้น ลักษณะของคนทันสมัยคือคนที่รู้ข่าวสาร มีความสำนึกว่าตนเองมีความสามารถ พร้อมที่จะรับสิ่งใหม่ ใจกว้างและมีความยืดหยุ่นทางความคิด มีระบบความคิดและบรรทัดฐานที่ยึดถือหลักเหตุผลเป็นสำคัญ

สังคมที่กำลังพัฒนาสู่ความทันสมัย ส่วนใหญ่ประสบปัญหาต่างๆ ที่เป็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากส่วนใหญ่ต้องพึ่งพิงประเทศที่พัฒนาแล้ว ปัญหาสำคัญ ได้แก่ การพึ่งทุนและเทคโนโลยี การเป็นหนี้ การตกอยู่ภายใต้อิทธิพลการเมือง การใช้ทรัพยากรที่ก่อปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมและมีปัญหาสังคมหลายประการที่เป็นผลสืบเนื่องจากการพัฒนา

สังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงสู่ความทันสมัยมีลักษณะสองด้านคู่กัน เช่น เศรษฐกิจภาคเกษตรกับภาคอุตสาหกรรม การเมืองประชาธิปไตยกับระบบอำนาจแบบอุปถัมภ์ ในด้านการเมืองก็มีลักษณะสองด้านคือ ด้านหนึ่งคนเมืองและชนชั้นกลางซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นจะมีการเคลื่อนไหวเรียกร้องการมีส่วนร่วมมากขึ้น

สังคมสมัยใหม่หลายสังคมยังคงรักษาวัฒนธรรมแบบเก่าให้ดำรงอยู่พร้อมกับระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ได้อย่างกลมกลืน

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ (2521, หน้า 86) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทาง สังคม และวัฒนธรรม ออกเป็น 3 กระแสหลัก ได้แก่

1. แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสมดุลของโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม ในแนวคิดนี้ถือว่าหน้าที่ของสถาบันต่างๆ ในสังคมและวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกัน ถ้าเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในส่วนใดส่วนหนึ่งแล้ว ก็ย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนอื่นๆ ต่อไป นอกจากนี้แล้วส่วน

ประกอบต่างๆ ภายในสังคมอาจเกิดการขัดแย้งกันเองได้ เมื่อเกิดการขัดแย้งกันแล้วก็จะส่งผลทำให้เกิดความตึงเครียด ซึ่งความตึงเครียดดังกล่าวทำให้เกิดแนวความคิดที่แตกต่างกันหลายแบบที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงจากเดิมเล็กน้อยจนถึงมากขึ้น แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นเรื่อย ๆ ก็ตาม แต่การเปลี่ยนแปลงนั้นก็มีกระบวนการบางอย่างเกิดขึ้นเพื่อรักษาวัฒนธรรมเดิมเช่นเดียวกัน การเกิดกระบวนการเหล่านี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างล่าช้า

2. แนวคิดเรื่องกำหนดทางเศรษฐกิจ แนวคิดนี้เป็นการใช้แนวคิดของ มาร์กซ์ (Mark) โดยอธิบายว่ารูปแบบของการผลิตหรือวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตมนุษย์ เพราะโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานของโครงสร้างทางสังคม การเมือง สติปัญญาและความนึกคิดโดยทั่วไปไม่ใช่สามัญสำนึกของมนุษย์ที่เป็นตัวกำหนดลักษณะการดำเนินชีวิต ดังนั้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นฐานทางเศรษฐกิจแล้ว การดำเนินชีวิตของคนในสังคมก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย

3. แนวคิดเกี่ยวกับการแพร่กระจายวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกระบวนการที่สืบเนื่องกันไป ไม่ว่าจะเป็นจากอาณาเขตหนึ่งไปยังอีกอาณาเขตหนึ่ง เช่น จากสังคมเมืองสู่สังคมชนบท เรื่องของการอุปโภค บริโภค ระบบความคิดต่างๆ ประเพณีวัฒนธรรมใหม่ๆ ที่หลั่งไหลเข้ามาเพื่อปรับเปลี่ยนในสิ่งที่มีอยู่เดิม ซึ่งทำให้บางส่วนยังคงอยู่สามารถต่อต้านได้ แต่บางส่วนล่มสลายไป การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนั้นย่อมมีส่วนประกอบอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเป็นกระบวนการคือต้องมีการยอมรับโดยอาศัยเวลา การยอมรับวัตถุหรือสิ่งของอย่างใดอย่างหนึ่งและยอมรับความคิดและการกระทำได้ ในการรับวัฒนธรรมใหม่นั้นผู้รับจะรับโดยวิธีการคมนาคมหรือการสื่อสารอย่างใดอย่างหนึ่ง วัฒนธรรมที่รับเอามานั้นย่อมเกี่ยวข้องกับโครงสร้างสังคม และระบบค่านิยมหรือวัฒนธรรม

จากแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าว สรุเชษฐ เวชพิทักษ์ (2533, หน้า 12-14) ได้กล่าวว่าวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามสภาพแวดล้อมและยุคสมัยที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะเมื่อมีการสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นๆ ระบบทั้ง 3 ระบบ มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อกันอยู่ตลอดเวลา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในระบบใดระบบหนึ่งก็จะส่งผลต่อระบบอื่นๆ

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2528, หน้า 66) ได้เสนอถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันว่า สืบเนื่องมาจากการคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ความเจริญของระบบสื่อสาร

โทรคมนาคม แสดงให้เห็นถึงความเติบโตหรือความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ ตลอดจนการกระจายทางวัฒนธรรมก็เป็นไปได้สะดวก

การเปลี่ยนแปลงในสังคมนั้นอาจเกิดขึ้นได้ใน 3 ลักษณะ

1. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภายในทั้งหมด โดยการตอบสนองต่อปัจจัยใหม่ สภาพสิ่งแวดล้อมใหม่ที่ถูกกำหนดไว้แล้ว
2. การเปลี่ยนแปลงโดยคนใดคนหนึ่งหรือ 2-3 คน บุคคลกลุ่มนี้มักเป็นผู้มีเงิน สามารถติดต่อกับโลกภายนอกได้ หรือมีญาติอยู่ในเมือง ส่งลูกไปรับการศึกษาในเมืองหรือใช้บริการจากหน่วยส่งเสริมหรือจากผู้เชี่ยวชาญ
3. การเปลี่ยนแปลงซึ่งเริ่มขึ้น หรืออย่างน้อยที่สุดก็ถูกกระตุ้นโดยรัฐบาลหรือโดยการที่มีการสร้างสถาบันใหม่ๆ ขึ้นมา (รัชนีกร เศรษฐ 2528, หน้า 279)

ในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น Moore (อ้างใน ศิริลักษณ์ ดนวิไชย, 2534, หน้า 16) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง เงื่อนไขและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงไว้ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงในสังคมและวัฒนธรรมใดๆ จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอและเป็นปกติ
2. การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว ไม่ได้เป็นไปชั่วครั้งชั่วคราว หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงเฉพาะเรื่องนั้นๆ โดยลำพัง แต่การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นในลักษณะของลูกโซ่ คือมีผลต่อเนื่องกันไป แต่จะมีผลกระทบอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านเวลาและพื้นที่ เมื่อเป็นเช่นนี้ ผลการเปลี่ยนแปลง ก็มีแนวโน้มที่จะขยายออกไป ในอาณาบริเวณกว้าง หรือแผ่ออกไปทั่วโลก
3. เมื่อการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้ทุกแห่งทุกสถานที่ และมีความสำคัญต่อสังคม และวัฒนธรรมนั้น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและผลของมันย่อมมีความสัมพันธ์กัน คือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่นๆ ติดตามมาด้วยซึ่งสามารถก่อให้เกิดผลต่อเนื่องไปยังทุกหนทุกแห่งได้ในทำนองเดียวกัน

4. ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการวางแผน หรือผลกระทบจากการเสนอนวัตกรรมใหม่จะมีมากกว่าผลต่อการเปลี่ยนแปลงในอดีต

5. เทคโนโลยีทางด้านวัตถุและความคิดทางด้านสังคมใหม่มีการขยายตัว และเผยแพร่ออกไปอย่างรวดเร็วและมีมากขึ้นก่อให้เกิดผลกระทบที่สะสม แม้บางเรื่องอาจจะล้ำสมัยอย่างรวดเร็ว

6. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อบุคคลและสังคม เนื่องจากโอกาสที่บุคคลจะติดต่อกันอย่างใกล้ชิดมีมากขึ้นและไม่มีใครหลบเลี่ยงผลดังกล่าวได้ คนทุกคนย่อมประสบกับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

การวิจัยในครั้งนี้ ได้นำเอาแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม มาเป็นกรอบในการศึกษาในเรื่องของ เมื่อคนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางพื้นฐานด้านเศรษฐกิจขึ้นจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านการดำเนินชีวิต ระบบคุณค่า ระบบคิดของคนในสังคม หรือถ้าเกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนใดส่วนหนึ่งในสังคมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนอื่นๆ ด้วย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาจสืบเนื่องมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีทางด้านวัตถุและทางด้านสังคมใหม่ ที่แพร่กระจายโดยการคมนาคมหรือการสื่อสาร เพื่อสนองต่อปัจจัยและสภาพแวดล้อมใหม่รวมทั้งในโอกาสและบทบาทของคนในชนชั้นกลาง ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้คนชั้นกลางมีมากขึ้น ความต้องการด้านอื่นก็มีมากขึ้นโดยเฉพาะความต้องการทางการศึกษา และเพราะการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้ชนชั้นกลางต้องทำงานมากขึ้น เพื่อมีรายได้ในการดำรงอยู่ที่ดี และสังคมที่เปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย หรือการพัฒนาทำให้คนชั้นกลางยอมรับสิ่งใหม่ มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และการเปลี่ยนเป็นแบบสังคมตะวันตก ดังนั้นการส่งเสริมลูกไปเรียนพิเศษด้านต่างๆ จึงเป็นการแสดงออกถึงสิ่งเหล่านั้นของคนชั้นกลาง

แนวคิดบทบาท

งามพิศ สัตย์สงวน (2544, หน้า 73) ได้กล่าวถึงบทบาท คือการกระทำตามสิทธิหน้าที่ของสถานภาพ สถานภาพและบทบาทมักจะเป็นของคู่กันคือ เมื่อมีสถานภาพก็ต้องมีบทบาท และบทบาท คือพฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมเพื่อทำให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ เช่น ผู้เป็นพ่อจะได้รับความคาดหวังจากทางสังคมให้แสดงบทบาทหรือหน้าที่ต่างๆ ของพ่อ เช่น อบรมสั่งสอน เลี้ยงดูลูก ส่งเสียให้เล่าเรียน ให้ความรักความเอ็นดูกับลูก เป็นต้น

บทบาทเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางสังคม ที่ช่วยเสริมสร้างและค้ำจุนกลุ่มสังคม ให้มั่นคงและเจริญก้าวหน้า และผู้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข บทบาทเป็นการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของบุคคลในตำแหน่งที่เขามีอยู่ เช่น คนที่มีสถานภาพเป็นครู บทบาทคือสอน ให้มีความรู้ความสามารถในการดำรงชีวิตในการประกอบอาชีพ สอนให้เป็นคนดี สามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นทำประโยชน์ให้แก่สังคม (ณรงค์ เล็งประชา, 2541, หน้า 144 – 145)

แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีนี้ถือว่าบทบาทเป็นพฤติกรรมของคนที่แสดงออกมาในสังคม นักสังคมวิทยา และนักมนุษยสัมพันธ์กับคนที่เกี่ยวข้อง อย่างสอดคล้องกัน แต่ละบุคคลจะมีหลายสถานภาพ มีหลายบทบาท การที่บุคคลจะแสดงบทบาทของตนได้อย่างเหมาะสมเพียงใดขึ้นอยู่กับความคาดหวังในบทบาทของตนเอง และผู้อื่น และทักษะในการแสดงบทบาทซึ่งจะพัฒนามาจากการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม บทบาทของแต่ละคนมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เช่น สตรีมีบทบาทเป็นแม่ จะมีบทบาทเป็นลูกสาว ญาติเจ้าของบ้าน ฯลฯ จะเห็นว่าบทบาทแต่ละคนมีอยู่นั้น จะเป็นชุดของบทบาทที่เกี่ยวข้องกับกลุ่ม บทบาทอื่นที่สัมพันธ์กัน แต่ละบทบาทต้องการการปรับตัวแตกต่างกันออกไป กรณีที่มีหลายบทบาท อาจเกิดความขัดแย้งในบทบาทได้ ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา

พฤติกรรมตามบทบาทเป็นพฤติกรรมจริงของคนแสดงบทบาทนั้น เป็นการแสดงออกเฉพาะตำแหน่งนั้นๆ อยู่ ซึ่งพฤติกรรมจริงตามบทบาทอาจแตกต่างไปจากพฤติกรรมที่ตามาคาดหวังด้วยเหตุผลที่ต่างๆ กันออกไป เช่น บทบาทของพ่อแม่ มีหน้าที่เลี้ยงลูก ให้ความรักเอาใจใส่ให้การศึกษา แต่ไม่ใช่ว่าจะเลี้ยงลูกได้ดีถูกต้อง และใจดีกับลูกเสมอไปทุกคน ดังนั้นบทบาทของครอบครัว สามารถแยกได้ 3 ประการคือ

1. บทบาทของการเป็นผู้ใหญ่ของครอบครัว คือเป็นผู้อบรมเด็กให้รู้จักระเบียบของสังคมให้การเลี้ยงดูเด็ก เป็นผู้จัดหาเครื่องอุปโภค บริโภค เป็นพ่อบ้าน เป็นแม่บ้าน เป็นญาติให้การดูแลรักษาช่วยเหลือแก้ไขปัญหา ให้กำลังใจ ผ่อนคลายความเครียด สัมพันธ์กับผู้อื่น
2. บทบาทของพี่น้อง คือการช่วยเหลือแบ่งเบาภาระหน้าที่ในการทำงาน เช่น พี่คนโตดูแลน้องคนเล็ก การเป็นพี่น้องเป็นสิ่งกระตุ้น ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางด้านสังคมระหว่างพี่น้องภายในครอบครัว ซึ่งเป็นผลพลอยได้จาก กระบวนการสั่งสอนอบรมระเบียบทางสังคมที่ครอบครัวให้แก่เด็กทำให้เด็กได้รับการเรียนรู้การเป็นผู้ให้และการเป็นผู้รับ
3. บทบาทของการเกี่ยวข้องกับหน่วยงานอื่นๆ ในสังคม เพื่อช่วยเหลือให้ครอบครัวสามารถคงอยู่ได้ และทุกคนมีสุขภาพดี เช่นในกรณีที่มีการเจ็บป่วยเกิดขึ้น สมาชิกคนใดคน

หนึ่งในครอบครัว นำผู้ป่วยไปรับบริการจากหน่วยงานด้านสาธารณสุข การใช้บริการ
สงเคราะห์ต่างๆ (กาญจนา ภู่อ่าง, 2533, หน้า 10 – 29)

จากการศึกษาทฤษฎีบทบาท สามารถนำไปทำความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของ
สถาบันครอบครัว เพื่อให้เข้าใจในพฤติกรรม การแสดงออกของคน เพราะคนทุกคนมีบทบาท
ที่ตนดำรงอยู่และมนุษย์ถือว่าเป็นหน่วยเดียว ที่ไม่อาจแยกร่างกายออกจากจิตใจและสังคม
ออกจากกันได้และสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ จะช่วยให้บุคคลสามารถเรียนรู้วิธีที่จะดำรงบทบาท
หน้าที่ของตนได้เหมาะสม มีความยุ่งยากน้อยและเป็นรูปแบบที่ดีที่สุดให้แก่บุคคลอื่นได้
นอกจากนี้ความขัดแย้งในครอบครัวส่วนใหญ่มักมาจากความขัดแย้งในบทบาท การเรียนรู้
เรื่องบทบาทของการเป็น พ่อ แม่ พี่ น้อง บทบาทของครอบครัว เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่
เด็กได้รับการเรียนรู้จากครอบครัวของตนตั้งแต่วัยเยาว์ บทบาทเป็นพฤติกรรม ความรู้สึก
ทัศนคติที่คาดหวัง ให้บุคคลประพฤติปฏิบัติ เพื่อรักษาสถานภาพทางสังคมของตนเองไว้
ดังนั้นการเข้าใจในเรื่องบทบาทจะช่วยให้แก้ปัญหาในครอบครัว อันเนื่องมาจากความขัดแย้ง
ในบทบาทได้เป็นอย่างดี

การศึกษาในครั้งนี้ได้นำแนวคิดทฤษฎีบทบาท ไปเป็นกรอบในการศึกษาถึงบทบาท
ของพ่อแม่ที่มีต่อลูก ซึ่งพ่อแม่ต้องมีหน้าที่ให้ความรักเอาใจใส่ ให้การศึกษาในด้านต่างๆ กับ
ลูกและให้การเลี้ยงดูตลอดจนจัดหาเครื่องอุปโภคและบริโภค และเรื่องอื่นๆ ที่ดีที่สุดให้กับลูก
รวมถึงการส่งเสริมลูกในการเรียนพิเศษด้านต่างๆ ในการเป็นกระบวนการสั่งสอนอบรม
ระเบียบทางสังคมให้กับเด็กได้รับการเรียนรู้ในด้านต่างๆ รวมทั้งบทบาทของหน่วยงานอื่นๆ ที่
มีหน้าที่ช่วยเหลือครอบครัวให้เด็กได้รับการเรียนรู้

แนวคิดวัฒนธรรมของชนชั้นกลาง

วัฒนธรรม

ณรงค์ เส็งประชา (2541, หน้า 47) กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึงวิถีการดำเนินชีวิต
แบบแผนแห่งพฤติกรรม และบรรดาผลงานทั้งมวลที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นตลอดจนความคิด
ความเชื่อ ความรู้ สิ่งต่างๆ เหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้ การสร้างสมของมนุษย์และสามารถ
ถ่ายทอดกันได้จากสังคมหนึ่งไปอีกสังคมหนึ่ง

สุพิศวง ธรรมพันทา (2543, หน้า 54) อธิบายว่า วัฒนธรรม หมายถึงวิถีการดำรง
ชีวิตของมนุษย์ที่สมาชิกนับแต่ชั้นบรรพบุรุษเป็นต้นมา ร่วมกันสร้างสมอย่างต่อเนื่อง จนเห็น

เป็นลักษณะเด่นเฉพาะในสังคมมนุษย์นั้นๆ วัฒนธรรมเป็นสิ่งแสดงอัจฉริยะและคุณค่าของมนุษยชาติ

อมรา พงศาพิชญ์ (2544, หน้า 25) กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมา กำหนดขึ้น มิใช่สิ่งที่มนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของขึ้นใช้ หรือ อาจเป็นการกำหนดพฤติกรรมหรือความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน ฉะนั้น วัฒนธรรมก็คือระบบในสังคมมนุษย์ที่มนุษย์สร้างขึ้น มิใช่ระบบที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติตามสัญชาตญาณ

Taylor (อ้างในสุพัตรา สุภาพ, 2543, หน้า 100) กล่าวว่า เป็นส่วนทั้งหมดที่สลับซับซ้อนประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณีและความสามารถอื่นๆ ที่มนุษย์ได้มาในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม

สุพัตรา สุภาพ (2543, หน้า 100 - 101) กล่าวว่า คำว่าวัฒนธรรมมักจะใช้พูดกันเป็นประจำ เพราะคนที่มีวัฒนธรรมกับคนที่ไม่มียันต่างกัน โดยบุคคลจะต้องประพฤติตนให้เหมาะสมตามสภาพของสังคม และวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์ มนุษย์จะเป็นผู้สร้างทะนุบำรุง ถวายทอดและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่มีวัฒนธรรม เพราะวัฒนธรรมทำให้คนเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

จากคำอธิบายข้างต้นพอจะกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ โดยแต่ละสังคมมีวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง เพราะเป็นวิถีชีวิตที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มสังคม การที่มนุษย์มีความแตกต่างกันอาจจะ เป็นผลสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรม วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นชาติที่เจริญแล้วหรือล้าหลัง มีความเป็นวัฒนธรรมเท่ากันในแง่ที่เป็นแบบแผนของการดำรงชีวิต

สรุปแล้ววัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่าง อันเป็นแบบแผนในความคิดและการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่งมนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิธีการในการปฏิบัติ การจัดระเบียบ ตลอดจนระบบความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่างๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ

องค์ประกอบของวัฒนธรรม (สุพัตรา สุภาพ, 2543, หน้า 101 - 104)

1. องค์วัตถุ คือ วัฒนธรรมวัตถุที่สามารถสัมผัสจับต้องได้และมีรูปร่าง เช่น โรงเรียน สนามกีฬา และส่วนที่ไม่มีรูปร่าง เช่น ภาษา

2. องค์การ หมายถึง กลุ่มที่มีการจัดอย่างเป็นระเบียบหรือมีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ มีการวางกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับและวัตถุประสงค์ไว้อย่างแน่นอน เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมที่ซับซ้อน

3. องค์พิธีการ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ซึ่งศาสนาก็มีอิทธิพล อยู่บ้างไม่มากนักน้อย รวมตลอดถึงพิธีการแต่งกายและรับประทานอาหาร โดยพิธีการเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามสภาพของสังคม

4. องค์คติ หมายถึง ความเข้าใจ ความเชื่อ ความคิดเห็นตลอดจนอุดมการณ์ต่างๆ ทศนคติ การยอมรับว่าสิ่งใดถูกหรือผิด สมควรหรือไม่ ซึ่งแล้วแต่กลุ่มชนใดจะใช้เป็นมาตรฐานในการตัดสิน หรือเป็นเครื่องวัดในสภาพแวดล้อมของตน

ลักษณะของวัฒนธรรม

1. เป็นสิ่งที่ได้มาโดยการเรียนรู้ และการเรียนรู้ก็ต้องเรียนรู้จากมนุษย์ด้วยกันโดยเฉพาะจากกลุ่มที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่

2. เป็นมรดกทางสังคม วัฒนธรรมจะต้องมีการเรียนรู้ แม้ว่าจะเป็นการเลียนแบบไม่รู้ตัวก็ตาม วัฒนธรรมจะต้องมีการสอน แม้ว่าจะไม่จงใจก็ตาม ถ้าวัฒนธรรมต้องสิ้นสุดหรือสูญหายไป ก็แสดงว่าคนรุ่นก่อนไม่ได้ถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นต่อมา

เราจะเห็นได้ว่าบุคคลเกิดในสังคมใด ก็เรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ เพราะวัฒนธรรมเป็นของที่มีอยู่แล้วในสังคมเพียงแต่ถ่ายทอดกันไปเท่านั้น และบุคคลรุ่นต่อๆ มาเพียงแค่ปรับปรุงคิดค้นสิ่งใหม่ๆ เป็นการสร้างความเจริญให้แก่วัฒนธรรมและสังคมมนุษย์ให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้น การที่วัฒนธรรมสามารถถ่ายทอดกันได้ ก็เพราะมนุษย์มีภาษาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอด ภาษาจึงเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่ใช้กันในทุกวัฒนธรรม ภาษาจึงช่วยให้มนุษย์ได้แสดงความรู้สึก และทำความเข้าใจกับผู้อื่นได้ ภาษาจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของวัฒนธรรม ถ้าปราศจากภาษา วัฒนธรรมจะไม่มี การสะสมเพิ่มพูน

วัฒนธรรมในความหมายทางสังคมวิทยาจึงไม่ใช่ของบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะเพราะเป็นสิ่งที่มนุษย์มีอยู่ร่วมกันเพื่อมนุษย์ด้วยกัน ถ้านักประดิษฐ์คิดค้นสิ่งอะไรได้ แต่ไม่ได้เปิดเผยให้บุคคลอื่นได้ร่วมใช้และเรียนรู้ โดยใช้เพียงคนเดียวไม่ถือว่าเป็นวัฒนธรรม

3. เป็นวิถีชีวิตหรือแบบของการดำรงชีวิต ความคิดในเรื่องวัฒนธรรมทำให้สามารถจำแนกวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งจากอีกสังคมหนึ่ง เป็นวัฒนธรรมเฉพาะอย่าง เพราะบุคคล

เกิดในสังคมใดก็เรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมนั้น และเป็นการสอนให้มนุษย์เข้าใจสภาพการณ์ต่างๆ ที่ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างกลุ่มต่างๆ ที่แตกต่างกัน

4. เป็นสิ่งที่ไม่คงที่ เพราะมนุษย์มีการคิดค้นสิ่งใหม่ๆ หรือปรับปรุงของเดิมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้แบ่งเนื้อหาของวัฒนธรรมออกเป็น 5 ประเภท (อ้างใน ณรงค์ เสงี่ยมประชา, 2541, หน้า 51) ในการประชุมระหว่างชาติเรื่องนโยบายวัฒนธรรม ซึ่งองค์การยูเนสโกได้จัดขึ้น ได้แก่

1. ศิลปกรรม ได้แก่ ภาษา วรรณกรรม การละคร นาฏศิลป์ ดนตรี จิตรกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และศิลปะการแสดงอื่นๆ

2. มนุษยศาสตร์ ได้แก่ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี กฎหมาย การปกครอง ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ปรัชญา ศาสนา

3. การช่างฝีมือ ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอ การจักสาน การทำเครื่องถม เครื่องเงิน เครื่องทอง

4. กีฬาและนันทนาการ ได้แก่ มวยไทย กระบี่กระบอง ตะกร้อ การละเล่นพื้นบ้าน

ชนชั้นกลาง

ในการแบ่งชั้นในสังคมนั้น (อรอำไพ โอศิริ, 2541, หน้า 10-11) บางครั้งบุคคลใดบุคคลหนึ่งอาจมีคุณสมบัติ หรือมีปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดในลักษณะที่ขัดแย้งกัน เช่น อาจมีรายได้สูง แต่อาจมีการศึกษาต่ำ เช่น นักธุรกิจที่อยู่ในตำแหน่งนักบริหารแต่จบการศึกษาเพียงชั้นมัธยม เป็นต้น ด้วยเหตุดังกล่าวนี้เองความไม่แน่นอนจึงย่อมเกิดขึ้น ชั้นต่างๆ จะอยู่ในสภาวะที่ไม่สามารถแยกกันเด็ดขาดสำหรับชั้นต่างๆ ของสังคมมีผู้ที่ศึกษามากที่สุดและอย่างต่อเนื่อง คือในสหรัฐอเมริกา ได้แบ่งลักษณะที่สำคัญต่างๆ ออกเป็น 6 ชั้น ดังนี้

1. ชั้นของสังคมชั้นสูงส่วนบน
2. ชั้นของสังคมชั้นสูงส่วนล่าง
3. ชั้นของสังคมชั้นกลางส่วนบน
4. ชั้นของสังคมชั้นกลางส่วนล่าง
5. ชั้นของสังคมชั้นล่างส่วนบน
6. ชั้นของสังคมชั้นล่างส่วนล่าง

การใช้เทคนิคการแบ่งชั้นทางสังคมสามารถทำได้ คือ การวัดความต้องการ รสนิยม ค่านิยม ทศนคติ แบบแผนของการดำเนินชีวิต อำนาจการซื้อ และอื่นๆ ที่เหมือนกัน ด้วยเหตุผลสนับสนุนที่ว่า

ก) ชั้นต่างๆ ในสังคมมีลักษณะเป็นการแบ่งกลุ่มในลักษณะที่คนที่เหมือนกันจะอยู่ด้วยกัน

ข) ชั้นต่างๆ ในสังคมเป็นสิ่งที่สามารถกำหนดเป็นจำนวนได้

ค) ชั้นต่างๆ ในสังคมมักจะสามารรถสังเกตเห็นได้ทันทีตามเกณฑ์ทางภูมิศาสตร์

การพิจารณาว่าใครบ้างที่ควรจะอยู่ชั้นกลางมักจะดูจากอาชีพของเขา เป็นผู้ประกอบอาชีพมีรายได้ประจำ พฤติกรรมในการบริโภคจะอยู่กับเงินเดือนของพ่อบ้านและจะใช้จ่ายใช้สอยตามเกณฑ์ของเงินเดือน การศึกษาเป็นค่านิยมที่สำคัญสำหรับครอบครัวในชนชั้นนี้กลุ่มนี้ มักเป็นกลุ่มที่ได้รับการศึกษาสูงเป็นพวกที่มีปริญญา และถือว่าการศึกษจะเป็นสิ่งสำคัญในการประกอบอาชีพการงานต่างๆ พวกนี้มักจะพยายามมีบ้านเป็นของตนเอง ชอบซื้อของดีแต่ราคาถูก ส่วนมากจะซื้อของสำเร็จรูปมากกว่าสั่งทำ การมีบ้าน มีรถยนต์ใช้ หรือการมีอุปกรณ์สื่อสาร มักจะเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงความสำเร็จและความสามารถ

การแบ่งลักษณะทางชนชั้นดังกล่าวเป็นลักษณะของการแบ่งชั้นในประเทศที่เจริญแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา แต่สำหรับสังคมในประเทศไทยในสภาพการณ์ที่การแจกแจงรายได้ยังไม่ยุติธรรม การพัฒนา การศึกษาหรือการส่งเสริมอาชีพที่ไม่สมบูรณ์เต็มที่ ตามแบบของประเทศที่ยังไม่สามารถยกระดับความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ให้ดีขึ้น การแบ่งชั้นทางสังคมของไทยจึงอาจไม่เป็นไปในทางเดียวกัน หากแต่อาจจะเป็นไปในรูปชนชั้นกลางที่มีขนาดใหญ่พอสมควรซึ่งวัดได้จากตรรกะการอุปโภคบริโภค

Edward Bernstein (อ้างในจิตติพิพย์ นาถสุภา, 2539, หน้า 286) นักคิดชาวเยอรมัน เจ้าของลัทธิเบิร์นสไตน์ เขียนหนังสือ Social Democracy ได้ยกสถิติของประเทศต่างๆ ในยุโรป เช่น เยอรมัน และอังกฤษ ว่าทรัพย์สินของบริษัทใหญ่ๆ เป็นของผู้ถือหุ้นหลายร้อยหลายพันคนมิใช่คนใดคนหนึ่ง จำนวนผู้มีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมิไชน้อยลง คนชั้นกลางที่ทำงานและมีหุ้นด้วยมีมากขึ้น มิใช่ว่าสังคมจะแตกแยกเป็น 2 ชั้น คือ คนทำงานจำนวนมากและนายทุนไม่กี่คน ตรงกันข้ามคนงาน มีฐานะดีขึ้นพร้อมกับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ Bernstein เชื่อว่า วิกฤตการณ์จะเกิดน้อยลงเรื่อยๆ และการขยายตัวของชนชั้นกลางจะเป็นปัจจัยที่จะรักษาเสถียรภาพของสังคมไว้ได้ และยังเชื่ออีกว่าคนชั้นกลางใหม่นี้จะเป็นพวกแรงงาน เพราะในแง่เศรษฐกิจแล้วรายได้ของบุคคลสองพวกนี้ไม่ต่างกันมากนัก

ปรีดี เกษมทรัพย์ (2536) กล่าวถึงชนชั้นกลางว่าเป็นพลังสำคัญในการค้ำจุนระบบกฎหมายของบ้านเมือง คือบุคคลที่ประกอบสัมมาอาชีพทางการพาณิชย์ และอุตสาหกรรม และอาชีพอิสระที่เคารพปฏิบัติตามกฎหมาย บุคคลเหล่านี้มีทรัพย์สินสมบัติ และหลักฐาน มีหน้าตาเป็นที่ยอมรับนับถือกันในสังคมแต่ละเมือง คนเหล่านี้คือพวกสัมมาชีพ

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2536) ได้กล่าวถึงชนชั้นกลางไว้ว่า เป็นบุคคลที่เป็นนักบริหารมืออาชีพในภาคเอกชนหรือ ผู้ประกอบการวิชาชีพอิสระ เช่น แพทย์ พยาบาล ทนายความ สถาปนิก คนเหล่านี้ผูกเนคไท ใส่สูท

อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2539) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับชนชั้นกลางว่า ชนชั้นกลางที่มีความสำคัญต่อการเมืองอยู่สองกลุ่มคือนักธุรกิจวิชาชีพ ได้แก่ นักบริหาร ผู้จัดการ ผู้อำนวยการในบริษัท โรงงาน ธนาคาร และนักธุรกิจเงินลงทุนหลักทรัพย์ หรือแพทย์ พยาบาล ทนายความ สถาปนิก วิศวกร เป็นต้น คนเหล่านี้ต้องการระบบการเมืองที่มีประสิทธิภาพและต้องการนักการเมืองที่เป็นมืออาชีพในการจัดการทางเศรษฐกิจ และนักปฏิรูปสังคม ได้แก่ บรรดานักศึกษา อาจารย์ นักวิชาการหัวก้าวหน้าและนักเคลื่อนไหวองค์กรพัฒนาเอกชนทั้งหลาย คนเหล่านี้เป็นส่วนน้อยของชนชั้นกลางในเชิงปริมาณแต่เป็นส่วนที่เอาการเอางานทางเมืองมากที่สุด

ประเวศ วะสี (2535, หน้า 83) กล่าวถึงชนชั้นกลางไว้ว่า คนเหล่านี้อาจเป็นนักวิชาการ เป็นหมอ เป็นครู เป็นข้าราชการอื่น มีรายได้ มีการบริหารจัดการ มีข้อมูลข่าวสารและการติดต่อ สื่อสาร มีเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีความตื่นตัวเพื่อประชาธิปไตยและมีสถานภาพทางสังคม

อดิน ระพีพัฒน์ (2535) ที่ปรึกษาด้านพัฒนาสังคมสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย หรือ ทีดีอาร์ไอ วิเคราะห์ตัวเลขผู้มาชุมนุมประท้วงในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ชี้ชัดว่า ชนชั้นกลางเป็นกระดูกล้นหลังของประชาธิปไตย เป็นบุคคลที่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจดี มีการยึดถือตัวบุคคลน้อย มีการติดต่อสื่อสารสัมพันธ์ธุรกิจ และมีเครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัยทำให้ชนชั้นกลางก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว จนชนชั้นอื่นโดยเฉพาะชนชั้นปกครองที่เป็นกลุ่มทหารตามไม่ทัน

ในงานเขียน The Communist Manifesto ของ Karl Marx (อ้างในอรอำไพ โอศิริ, 2541, หน้า 11) พูดถึงชนชั้นกลาง ว่าเป็นกลุ่มชนที่อยู่ตรงกลางในโครงสร้างชนชั้น คือชนชั้นนายทุนและแรงงาน เมื่อระบบทุนนิยมพัฒนาไป กลุ่มชนที่อยู่กระจัดกระจายในระดับกลางก็

จะถูกแปรสภาพกลายเป็นชนชั้นแรงงานทั้งหมดและมีจิตสำนึกทางการเมืองที่ชัดเจนมากขึ้น จะเน้นเรื่องเศรษฐกิจเป็นตัววัด

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (อ้างในสังคีต พิริยะรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2536, หน้า 75) ได้กล่าวถึงแนวคิดชนชั้นกลางของ Max Weber นักทฤษฎีสังคมชาวเยอรมันว่ามีมุมมอง แตกต่างจาก Marx ได้วิเคราะห์เรื่องชนชั้นว่าจะต้องมองทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ผสมผสานกัน รวมไปถึงปัจจัยทางจิตวิทยา ความสัมพันธ์ในการผลิต การตลาด วิถีชีวิต และลีลาการบริโภค ดังนั้นกลุ่มชนที่อยู่ตรงกลางของโครงสร้างการจัดลำดับความสูงต่ำทางด้านสภาพของสังคมส่วนใหญ่จะอยู่ในอาชีพ คนงานคอปกขาว มองจากแง่นี้แล้ว ชนชั้นในการวิเคราะห์แบบเวเบอร์เรียน (Weberian) จะถูกกำหนดโดยตัวแปร 3 กลุ่ม คือ

1. สถานการณ์ทางตลาด หมายถึง แหล่งที่มา และระดับรายได้ ความมั่นคงของงาน โอกาสที่จะปรับปรุงฐานะ
2. สถานการณ์ทางการทำงาน หมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมในระบบการแบ่งงานทำ และตำแหน่งหน้าที่การงาน
3. สถานการณ์ทางสถานภาพ หมายถึง ระดับสูงต่ำ ในโครงสร้างของการประเมินสถานภาพทางสังคม

นักวิเคราะห์แนวเวเบอร์เรียนเน้นในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ บุคคลทั้ง 3 กลุ่ม คือ นายทุนแรงงาน และชนชั้นกลาง ถูกกำหนดโดยสถานการณ์ทั้ง 3 แบบ ที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง และไม่อาจเข้ามาผสมผสานปะปนกันได้เลย แต่ละชนชั้นมีวิถีชีวิตการดำรงอยู่ที่เป็นของตนเอง โดยเฉพาะทุนนิยมสมัยใหม่ต้องการชนชั้นกลางซึ่งก็คือ ชนชั้นที่มีความรู้ มีการศึกษา และความสามารถทางเทคนิค ถ้าไม่มีชนชั้นนี้แล้ว ทุนนิยมก็ดำรงอยู่ไม่ได้

ชนชั้นกลางประกอบด้วยกลุ่มอาชีพหลายกลุ่ม ซึ่งมีความหลากหลายอย่างมากและในความหลากหลายนี้มีแนวโน้มว่า กลุ่มหนึ่งจะมีสถานภาพทางเศรษฐกิจสูง และอีกกลุ่มหนึ่งจะมีสถานภาพต่ำ แต่ชนชั้นกลางส่วนนี้ก็ยังเป็นชนชั้นกลางอยู่ตลอดเวลา คือมีจิตสำนึกแตกต่างกับชนชั้นกรรมาชีพ

ในการวิเคราะห์ชนชั้นกลางในสังคมไทย เราควรจะต้องมองเรื่องการก่อตัวและการรวมตัวของชนชั้นกลาง ในเชิงประวัติศาสตร์พัฒนาการ

1. ชนชั้นกลางมีความหลากหลาย เราจึงต้องมองไปที่ กลุ่มชนทางสังคมที่เป็นจริง คือ กลุ่มข้าราชการ รัฐวิสาหกิจ ลูกจ้างพนักงาน กลุ่มปัญญาชน กลุ่มพนักงาน ในระบบธุรกิจเอกชน กลุ่มนักธุรกิจ ผู้จัดการ ผู้บริหาร ฯลฯ

2. นักวิเคราะห์ชนชั้นกลางไม่อาจจะหยุดอยู่แต่เรื่องโครงสร้างชนชั้น และปัจจัยต่างๆ ที่กำหนดโครงสร้างนี้ เช่น ความเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต อำนาจการศึกษาการบริโภค วิถีชีวิต โอกาสชีวิต ฯลฯ แต่จะต้องมองต่อว่า ชนชั้นกลางพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ จะมีการรวมตัวกัน มีการสลายตัว และมีการผ่นีกกำลังรวมกันอีกอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ชนชั้นกลางที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน คือ ผลผลิตของการต่อสู้ในหลายรูปแบบ ชนชั้นกลางเป็นผลผลิตของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆ

3. เราต้องมองว่าท่ามกลางการก่อตัวและพัฒนาการของชนชั้นกลาง ปัจจัยทางการเมือง จิตสำนึก สัญลักษณ์วัฒนธรรม มีบทบาทสำคัญในการกำหนดจุดยืนของกลุ่มชนต่างๆ ภายในชนชั้นกลาง แต่ละกลุ่มก็มีความคิดและโลกทัศน์ของตนเอง ซึ่งแยกตัวออกจากชนชั้นอื่นๆ ในสังคมอย่างชัดเจน ชนชั้นกลางไทยถึงแม้จะมีกำเนิดมาท่ามกลางบรรยากาศของอำนาจนิยมมีความใฝ่ฝันของตนเอง ซึ่งต้องการแสวงหาความเป็นอิสระ และต้องการหลุดพ้นจากระบบอำนาจเก่า แต่ในขณะเดียวกันความใฝ่ฝันของชนชั้นกลางไทยก็หยุดอยู่ที่การสร้างระบบเศรษฐกิจเสรีที่เน้นความเจริญเติบโตเป็นหลัก

ดังนั้นการวิเคราะห์ที่เป็นจริงจะต้องเริ่มจากเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์เหตุการณ์ และเริ่มจากระบบสังคมไทยเราเอง สรุปได้ดังนี้คือ

โครงสร้างชนชั้น และปัญหาชนชั้นกลางไทยย่อมต้องแตกต่างไปจากทุนนิยมของโลกตะวันตก

1. ในสังคมเรามีชนชั้นที่มีอำนาจและชนชั้นที่ไร้อำนาจ เช่น เจ้าของโรงงานและกรรมกรระหว่าง 2 ชนชั้นนี้มีพื้นที่ทางสังคมที่กว้างมาก อันเป็นที่ดำรงอยู่ของชนชั้นกลางที่มีหลายกลุ่ม และมีความหลากหลายเป็นอย่างมาก

2. ชนชั้นกลางไทยไม่ได้เป็นผู้รับใช้ของชนชั้นที่มีอำนาจ หากแต่มีความอิสระระดับหนึ่ง มีแนวความคิดของตนเองมีนโยบายของตนเอง ภายใต้อุดมการณ์ทุนนิยมที่กำลังขยายตัว ชนชั้นกลางไทยเป็นพลังสำคัญในการช่วยผลักดันการพัฒนาทุนนิยมสมัยใหม่ แต่ก็ไม่ได้ก้าวไปไกลในการเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อชนผู้ยากไร้

วัฒนธรรมชนชั้นกลาง

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536, หน้า 57-65) กล่าวว่าแนวความคิดเรื่องชนชั้นกลางนั้นสามารถใช้อธิบายข้ามจากสังคมหนึ่งไปอีกสังคมหนึ่งได้ เป็นแนวคิดที่จะพยายามอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยพิจารณาถึงคนกลุ่มใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคม โดยจะกล่าวถึง

วัฒนธรรมของคนชั้นกลางที่มีลักษณะค่อนข้างเป็นสากลซึ่งคนชั้นกลางไทยก็มีลักษณะร่วมในลักษณะนี้ด้วย

วัฒนธรรม หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนชั้นกลางกับสิ่งที่อยู่รอบตัวเขา เช่น สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจการเมือง ศาสนา และระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนทั้งนี้หมายรวมทั้งระบบความสัมพันธ์ที่มีอยู่จริง และมีอยู่ในความรู้สึก นึกคิดของคนชั้นกลาง

1. มนุษย์ในทุกยุคทุกสมัยมีชีวิตอยู่ในองค์กรประเภทต่างๆ แต่คนชั้นกลางมีชีวิตอยู่ในองค์กรที่เรียกกันกว้างๆ ว่า สมัยใหม่ หมายความว่าความสัมพันธ์ของคนในองค์กรนั้นมีลักษณะไม่เป็นส่วนบุคคลแต่ถูกกำหนดด้วย กฎหมาย หรือสัญญา

2. การที่ต้องสัมพันธ์กับตลาดโลกโดยตรง ทำให้ชนชั้นกลางสร้างโลกทัศน์ที่มีพื้นฐานอยู่บนความสัมพันธ์ในตลาด นั่นก็คือทุกอย่างมีมูลค่าที่สามารถแลกเปลี่ยนกันได้ทั้งสิ้น มนุษย์ในทัศนะของคนชั้นกลางเป็นผู้เห็นแก่ตัวซึ่งต้องการกำไรสูงสุดเสมอ ฉะนั้นระบบคุณค่าของคนชั้นกลางจึงเกิดขึ้นจากการนับผลตอบแทนในรูปของผลผลิตภาพ กำไร ความเติบโต การเพิ่มมูลค่า ฯลฯ ความยุติธรรมของคนชั้นกลางคือเรื่องของมูลค่าที่เท่าเทียมกัน ชีวิตที่ดีคือชีวิตที่ประเมินออกมาเป็นค่าสูงสุด

3. เพราะการศึกษามีความสำคัญแก่คนชั้นกลาง ทั้งในแง่ที่ทำให้สืบทอดอำนาจเกียรติยศและทรัพย์ และในแง่การไต่เต้าถีบตัวให้สูงขึ้น รวมทั้งการช่วงชิงอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจจากคนกลุ่มอื่นด้วย คนชั้นกลางจึงให้คุณค่าแก่การศึกษาในแบบอย่างสูง การศึกษาของคนชั้นกลาง เรื่องของความรู้ ประเภทวิชาชีพครอบงำการศึกษาสาธารณะโดยทั่วไป แม้แต่ในสังคมที่คนชั้นกลางมีอำนาจอยู่น้อยก็ตาม

การที่ทัศนคติของชนชั้นกลางครอบงำการศึกษาสาธารณะจนทำให้การศึกษามีลักษณะดังกล่าว ย่อมเป็นผลให้โลกทัศน์ของคนชั้นกลางครอบงำคนกลุ่มอื่นๆ ในสังคมอย่างมาก นอกจากเป็นการปูพื้นฐานให้แก่การเติบโตของคนชั้นกลางในสังคมที่ชนชั้นกลางยังไม่เติบโตแล้ว ยังเป็นการสร้างตลาดที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เหมาะแก่การผลิตสินค้าและบริการที่มีลักษณะเป็นการผลิตเชิงมวลชนอีกด้วย ซึ่งก็เท่ากับเป็นการสร้างปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจให้แก่การดำรงอยู่และเติบโตขึ้นของคนชั้นกลาง

4. วัฒนธรรมส่วนที่เป็นศิลปวัฒนธรรม ของคนชั้นกลางมีฐานะการอุปถัมภ์จากตลาด จึงต้องมีลักษณะในเชิงพาณิชย์สูง วิทยาการที่ช่วยสร้างสื่อมวลชนแผนใหม่ทำให้เป็นการง่ายที่ศิลปวัฒนธรรมจะมีฐานะการอุปถัมภ์จากตลาด สื่อมวลชนเหล่านี้เองก็ทำงานอยู่

ได้ด้วยการอุปถัมภ์จากตลาดเช่นกัน ฉะนั้นจึงยิ่งช่วยเสริมลักษณะเชิงพาณิชย์ของศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผ่านสื่อมวลชนเหล่านี้ยิ่งขึ้น

ศิลปวัฒนธรรมของคนชั้นกลางจึงมักมีลักษณะดังนี้

- 4.1 ง่ายแก่การเข้าถึงได้ของคนทั่วไป
- 4.2 ต้องทำซ้ำได้โดยไม่เปลี่ยนแปลง
- 4.3 ไม่คงทนถาวรต้องเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ
- 4.4 ต้องมีมาตรฐานกลางที่เป็นสากล มาตรฐานทางศิลปวัฒนธรรมของสังคมที่มีอิทธิพลสูง เช่น มาตรฐานของโลกตะวันตก ทั้งนี้ยังทำให้ตลาดของคนชั้นกลางกว้างขวางขึ้นข้ามจากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่งได้ง่าย

ซึ่งที่กล่าวมาแล้วข้างต้นวัฒนธรรมของชนชั้นกลางไทย มีลักษณะดังกล่าวนี้ทั้งหมด อันเป็นลักษณะทางวัฒนธรรมที่พบได้ในหมู่ชนชั้นกลางของสังคมอื่นๆ อีกมาก

วัฒนธรรมชนชั้นกลางไทย

ชนชั้นกลางในสังคมไทยมีลักษณะดังนี้

1. คนชั้นกลางไทยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกลุ่มผู้ปกครองจึงทำให้วัฒนธรรมชนชั้นกลางไทยมีความสืบเนื่องกับวัฒนธรรมของผู้ปกครอง ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลในพัฒนาการของคนชั้นกลางไทย สองประการคือ กลุ่มผู้ปกครองได้เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของตนเอง คือเมื่อต้นรัตนโกสินทร์ เป็นเหตุให้วัฒนธรรมของกลุ่มผู้ปกครองเอื้อต่อพ่อค้า การค้า การผลิตเพื่อตลาด การหากำไรจากการประกอบการ สองเมื่อกลุ่มผู้ปกครองเป็นสื่อในการนำเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาสู่สังคม อันเป็นวัฒนธรรมที่เกิดในสังคมที่คนชั้นกลางมีบทบาทและอำนาจอยู่แล้ว วัฒนธรรมต่างแดน เป็นที่มาของแรงบันดาลใจของวัฒนธรรมคนชั้นกลางอยู่แล้ว แต่ในกรณีของไทย การมองไปยังยุโรปเพื่อหาแหล่งบันดาลใจในแบบแผนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ทำได้โดยผ่านการมองผ่านแบบแผนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มผู้ปกครอง จึงทำให้วัฒนธรรมของผู้ปกครองเป็นแหล่งบันดาลใจที่สืบมาอีกนาน

คนชั้นกลางต้องพึ่งพาอำนาจทางการเมืองของกลุ่มผู้ปกครองมาเป็นเวลานาน จึงไม่ได้พัฒนาวัฒนธรรมที่เป็นอิสระของตนเองขึ้น หลัง พ.ศ. 2475 ได้มีความพยายามที่จะรับวัฒนธรรมต่างแดนโดยตรง แต่มีเหตุผลหลายอย่างที่วัฒนธรรมคนชั้นกลางที่รัฐเป็นผู้พยายามสร้างขึ้นนี้เสื่อมพลังบางด้านลง ในช่วง 25 ปี หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ก็นับว่าเป็นช่วงเวลาสำคัญที่คนชั้นกลางซึ่งยังมีจำนวนน้อยไม่สามารถพึ่งพาราชสำนักทางวัฒนธรรมได้

อีกต่อไป ในช่วงนี้มีผลผลิตทางศิลปวัฒนธรรมหลายอย่างเกิดขึ้นที่เป็นต้นกำเนิดของศิลปวัฒนธรรมของคนชั้นกลางไทยในปัจจุบัน เช่น เพลง ดนตรีไทยสากล นวนิยาย หนังสือไทย ละครพูด ละครวิทยุ การร่างและการลีลาศ ก็แพร่หลายขึ้นในช่วงนี้

2. ลักษณะโลกาภิวัตน์ ก็เป็นอีกลักษณะหนึ่งของวัฒนธรรมชนชั้นกลางไทยในปัจจุบัน คนชั้นกลางสามารถเข้าถึงกระแสหลักของวัฒนธรรมที่ครอบงำโลกได้ด้วยตนเอง และเข้าถึงอย่างใกล้ชิดกว่าคนกลุ่มอื่นในสังคม ในขณะที่กระแสโลกาภิวัตน์ครอบงำระบบการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศมากยิ่งขึ้น การติดตามวัฒนธรรมกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างใกล้ชิดจึงเป็นที่มาของอำนาจ เกียรติยศและความมั่งคั่ง

กลุ่มผู้ปกครองในอดีตเคยเป็นตัวกรองการหลั่งไหลของวัฒนธรรมตะวันตกเข้าสู่สังคมไทย แต่ในปัจจุบันด้านหน้าของความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกระแสโลกาภิวัตน์กับสังคมไทยคือคนชั้นกลาง ปัญหาคือคนชั้นกลางจะสามารถกรองกระแสวัฒนธรรมนี้ให้เอื้อต่อประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจของคนชั้นกลางได้หรือไม่ สรุปว่ามีเหตุและปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้คนชั้นกลางไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่ากับกลุ่มผู้ปกครองได้ ดังนั้นสังคมไทยจึงจะต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงกว่า สืบเสาะหา และอาจจะไร้ทิศทางมากกว่า ส่วนหนึ่งของศิลปวัฒนธรรมและระบบความสัมพันธ์ของคนชั้นกลางไทยเปลี่ยนแปลงไป เป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่คนชั้นกลางเป็นหัวหอกอยู่นี้เอง

3. ความใกล้ชิดทั้งโดยการแต่งงาน การรวมกิจกรรมและการพึ่งพิงอำนาจระหว่างกันและกันของชนชั้นกลางและกลุ่มผู้ปกครองซึ่งดำเนินมาเป็นเวลานานในเมืองไทยในอดีต ทำให้คนชั้นกลางไทยเป็นมิตรกับวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ปกครองตามมาตรฐาน และระบบค่านิยมมากกว่า วัฒนธรรมของชาวนาหมายความว่าคนชั้นกลางมีความเข้าใจและยอมรับมาตรฐานระบบค่านิยม ซึ่งมีมาในหมู่ผู้ปกครองในอดีต ในขณะที่ไม่เข้าใจหรือไม่ยอมรับสิ่งเดียวกันในวัฒนธรรมของชาวนา

เนื่องจากความใกล้ชิดกันระหว่างคนสองกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีการกีดกันทางการศึกษาที่ทำให้ชาวนาใช้การศึกษาเพื่อไต่เต้ามาเป็นคนชั้นกลางได้ลำบาก จึงทำให้ชนชั้นกลางไม่ได้มีฐานมาจากชาวนาแต่เพราะการขยายตัวทางธุรกิจอุตสาหกรรมในระยะหลัง จำเป็นที่จะต้องได้แรงงานฝีมือระดับต่างๆ เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงเท่ากับเปิดช่องทางที่จะให้คนจนจากท้องนาได้ไต่เต้าโดยผ่านการศึกษาในแบบหรือนอกกระบวนเข้ามาสู่กลุ่มคนชั้นกลางมากขึ้น ทำให้ความสำคัญของกลุ่มชาวนามีเพิ่มมากขึ้น การเข้าใจหรือแม้แต่ชื่นชมกับวัฒนธรรมชาวนาจึงเกิดขึ้นในหมู่คนชั้นกลางได้มากขึ้น และธรรมชาติของคนชั้นกลางย่อมมองขึ้นไปยัง

สถานภาพที่สูงขึ้นตลอดเวลา จึงเป็นธรรมดาที่จะพยายามเข้าใจและเข้าถึงวัฒนธรรมชาวนา ซึ่งถือว่ามีสถานภาพต่ำกว่า

4. มีความคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมกลุ่มผู้ปกครองในอดีต คือ การใช้ชีวิตแสดงความมั่งคั่งคนชั้นกลางไหน ๆ ก็มุ่งหวังที่จะมีมาตรฐานการครองชีพที่สูงขึ้น ความพยายามที่จะแสดงถึงความหรูหราในชีวิตของชนชั้นกลาง ชีวิตที่หรูหราเป็นเครื่องพิสูจน์ความมีบารมีของตัวเองในกลุ่มผู้ปกครองในอดีต คนชั้นกลางรับสืบทอดมาด้วยการใช้ชีวิตที่หรูหรา จึงเป็นภาระหน้าที่ที่ต้องกระทำ ไม่ใช่เรื่องการเงินต้นทอง แต่เป็นการแสดงสถานภาพและการยอมรับตนในสถานภาพนั้นๆ

5. เพราะมีความคิดในเรื่องบุญและอำนาจสืบต่อมาจากคติของกลุ่มผู้ปกครองในอดีต จึงมีอุดมคติเกี่ยวกับการปกครองว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างบุญบารมี รัฐบาลในอุดมคติคือรัฐบาลที่มีเมตตา หรือที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความกรุณา และคติเรื่องบุญ อำนาจทรัพย์สิน ยังเป็นการยอมรับสถานภาพอันไม่เท่าเทียมกันโดยปริยาย แม้ว่าตลาดของชนชั้นกลางไทยจะประกอบด้วยเอกบุคคคลจำนวนมาก เอกบุคคคลเหล่านั้นอาจเท่าเทียมกันตามกฎหมาย โดยเฉพาะในแง่โดยอำนาจและสิทธิ

6. ประชาธิปไตยอาจถูกคนชั้นกลางใช้เป็นเครื่องมือในการช่วงชิงอำนาจทางการเมือง เพราะขาดโลกทัศน์ที่จะเป็นฐานให้อุดมการณ์ประชาธิปไตยได้ เช่น ความเชื่อในการเท่าเทียมกันของมนุษย์ ความเชื่อในเสรีภาพส่วนบุคคล ความเชื่อในระบบการปกครองด้วยกฎหมายความเชื่อในสิทธิเสมอภาคของชนกลุ่มน้อยและผู้ด้อยโอกาส

7. คนชั้นกลางที่ไหน ๆ ก็เชื่อในเรื่องการพัฒนา ซึ่งหมายถึงความเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้นแต่คนชั้นกลางไทยมีมาตรฐานของสิ่งที่ดีขึ้นแต่เรื่องของเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว เพราะความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจของบุคคลหรือชาติย่อมหมายถึงการเริ่มต้นด้วยทรัพย์สิน ซึ่งจะนำไปสู่อำนาจและบุญตามคติเดิม

8. คนชั้นกลางไทยแหวกพันธนาการขององค์กรและสถาบันในอดีตออกมาเป็นเอกบุคคคลที่เป็นอิสระ แต่คนชั้นกลางไทยก็ไม่ได้พัฒนาระบบความสัมพันธ์ระหว่างเอกบุคคคลที่เป็นอิสระขึ้นอย่างเต็มที่ ระบบความสัมพันธ์เก่าระหว่างบุคคลขึ้นมาใช้ ทั้งในธุรกิจ การศึกษา และการแบ่งปันอำนาจทางการเมือง องค์กรทางสังคมเก่าๆ เช่น วัด มัคทายก กลุ่มเอามื้อเอาวัน กลุ่มกระดานบุญ กลุ่มเหมืองฝาย อาจไม่เป็นที่รู้จักหรือถูกคนชั้นกลางทิ้งไปหมด แต่ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลแบบเก่า เช่น ลูกพี่ลูกน้อง บุญคุณ ฝากเนื้อฝากตัว ยังถูกนำมาใช้ในความสัมพันธ์ทางสังคมของคนชั้นกลางไทย คนชั้นกลางไทยได้สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ขึ้น แต่

ไม่ใช่เครือข่ายความสัมพันธ์ที่เกิดจากพันธสัญญาเชิงกฎหมาย หากเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่มีพื้นฐานอยู่บนความสัมพันธ์ส่วนบุคคลตามจารีตประเพณีเดิม

9. เมื่อเปรียบเทียบกับชนชั้นกลางในยุโรป หรือเปรียบเทียบกับกลุ่มผู้ปกครองในอดีตโดยเฉพาะในช่วงที่มีการปรับตัวเพื่อเปิดรับอำนาจและวัฒนธรรมตะวันตกนั้น คนสองกลุ่มแรกนั้นผลิตนักคิดของตนเองขึ้นเพื่อให้นิยามใหม่ในเรื่องต่างๆ แก่คนสองกลุ่มนั้นและคนอื่นๆ ที่อยู่ภายใต้การครอบงำของตน แต่คนชั้นกลางไทยไม่ได้ผลิตนักคิดของตนเอง จึงขาดนิยามความหมายใหม่กระแสดความคิดในแหล่งบันดาลใจทางวัฒนธรรมของชนชั้นกลางไทย คือตะวันตกก็ไม่ค่อยถูก เผยแพร่หรือเป็นที่ยอมรับในหมู่คนชั้นกลางนัก ในแง่พื้นฐานอำนาจของคนชั้นกลางไทยจึงอยู่ที่เงินและอำนาจเท่านั้น ไม่มีรากฐานทางปรัชญาสำหรับจรรโลงทรัพย์และอำนาจนั้นอย่างแข็งแกร่ง

ตราบที่เป็นดังนี้ วัฒนธรรมของชนชั้นกลางไทยจะต้องเป็นวัฒนธรรมพึ่งพาตลอดไป และอาจไม่ได้มีอิทธิพลในสังคมไทยมากอย่างที่ปรากฏภายนอกก็เป็นได้

งานวิจัยครั้งนี้ได้นำเอาแนวคิดวัฒนธรรมชนชั้นกลางมาเป็นกรอบในการศึกษา ถึงเอกลักษณ์ ความสนใจ วิถีชีวิต ทศนคติและค่านิยมของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนพิเศษของบุตร ของกลุ่มคนชั้นกลางในการที่จะทำให้เข้าใจลักษณะของคนกลุ่มนี้ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชนชั้นกลาง ซึ่งกำลังมีบทบาทมากขึ้นในสังคมไทย

แนวคิดค่านิยม

ความหมายของค่านิยม มีผู้ให้ความหมายของค่านิยมไว้หลายอย่างต่างๆ กันดังนี้

พัทธา สายหู (2516, หน้า 51-52) ให้คำอธิบายว่า ค่านิยมทางสังคมวิทยาเขากำหนดให้ครอบคลุมจรรวาล หมายถึง สิ่งที่ยึดถือที่ช่วยตัดสินใจในการเลือก ตราบใดที่มนุษย์ต้องเลือกตัดสินใจในการกระทำอยู่ มนุษย์จะต้องอาศัยคุณค่าประจำตัวเป็นเครื่องกำหนดแม้แต่สิ่งที่ทำจนเคยชินเป็นนิสัย ฉะนั้นเมื่อเกิดเป็นคนแล้วจะเลือกทำอะไรจะต้องอาศัยคุณค่าประจำตัวเป็นเครื่องกำหนดทั้งสิ้น

ก่อ สวัสดิพิพานิช (2518, หน้า 46-58) กล่าวว่า ค่านิยมหมายถึงความคิด พฤติกรรม และสิ่งอื่นที่คนในสังคมใดสังคมหนึ่งเห็นว่ามีคุณค่า จึงยอมรับมาปฏิบัติตามและหวงแหนไว้ระยะหนึ่ง ค่านิยมมักเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย และความเห็นของคนในสังคม

ไพฑูรย์ เครือแก้ว (2518, หน้า 6) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ค่านิยมของสังคมหมายถึงสิ่งที่คนสนใจ สิ่งที่คนปรารถนาจะได้ ปรารถนาจะเป็น หรือกลับกลายมาเป็น สิ่งที่คนถือว่า

ต้องทำ ต้องปฏิบัติ เป็นสิ่งที่คนบูชายกย่องและมีความสุขที่จะได้เห็น ได้ฟัง ได้เป็นเจ้าของ ค่านิยมของสังคมจึงเป็นวิถีของการจัดรูปความประพฤติที่มีความหมายต่อบุคคลและเป็นแบบฉบับของความคิดที่ฝังแน่นสำหรับยึดถือในการปฏิบัติตัวของคนในสังคม

พนัส หันนาคินทร์ (2523, หน้า 18) ได้กล่าวถึงความหมายของค่านิยมว่า ค่านิยมคือ สิ่งในกลุ่มสังคมหนึ่งๆ เห็นว่าเป็นสิ่งที่ควรกระทำ น่ากระทำ น่ายกย่อง หรือเห็นว่าถูกต้อง และยังกล่าวถึงความหมายของค่านิยมที่ใช้กันบ่อยๆ ในวิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยาว่า หมายถึง มาตรฐานทางวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับกันแล้วในจุดหมายด้านเจตคติ ความปรารถนา และความต้องการจริยธรรม สุนทรียภาพ และพุทธิปัญญา

พนัส หันนาคินทร์ (2526, หน้า 17-18) ให้ความหมายค่านิยมว่าหมายถึง การยอมรับนับถือและพร้อมที่จะปฏิบัติตาม ที่คนหรือกลุ่มคนที่มีอยู่ต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งอาจเป็นวัตถุ มนุษย์ สิ่งมีชีวิตอื่นๆ รวมทั้งการกระทำในด้านเศรษฐกิจ สังคม จริยธรรม และสุนทรียภาพ ทั้งนี้โดยได้ทำการประมาณค่าจากทัศนะต่างๆ โดยถี่ถ้วน และรอบคอบแล้ว

สนิท สมัครการ (2526, หน้า 28) กล่าวว่า ค่านิยมคือ ระบบความชอบพิเศษ (Preference System) ที่มีอยู่ในแต่ละบุคคลหรือแต่ละสังคม

อุทัย หิรัญโต (2526, หน้า 271) กล่าวว่า ค่านิยมหมายถึงสิ่งที่บุคคลพอใจหรือเห็นว่า เป็นสิ่งที่มีคุณค่าแล้วยอมรับไว้เป็นความเชื่อหรืออยู่ในความสำนึก ค่านิยมจะฝังอยู่ในตัวบุคคลในรูปของความเชื่อหรือความรู้สึกนึกคิดจนกว่า เจ้าตัวจะพบกับค่านิยมใหม่ ซึ่งตนพอใจและยอมรับไว้ เมื่อบุคคลได้ประสบการณ์ต่างๆ ก็จะนำค่านิยมของตนมาใช้วัด ค่านิยมจึงเป็นเสมือนพื้นฐานการประพฤติปฏิบัติของบุคคลโดยตรง ค่านิยมเป็นสิ่งที่มิมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนทั้งในร่างกายและจิตใจ มนุษย์จะใช้ค่านิยมเป็นเครื่องมือประเมินเหตุการณ์หรือพฤติกรรมของคนอื่น แล้ววินิจฉัยว่าดีหรือเลว ควรทำหรือไม่ควรทำ น่าพอใจหรือไม่พอใจ ค่านิยมของคนจะช่วยในการตัดสินใจกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2543, หน้า 21) กล่าวว่า ค่านิยมหมายถึงสิ่งที่คนกลุ่มหนึ่งเห็นว่าอะไรก็ตามที่คนในสังคมชอบปรารถนา หรือต้องการให้เป็น หรือกลับกลายเป็นสิ่งที่ตนถือว่าต้องทำ ต้องปฏิบัติ เป็นสิ่งที่ตนบูชายกย่อง และมีความสุขที่จะได้เห็น ได้ฟัง ได้เป็นเจ้าของ ค่านิยมรวมเอาเป้าหมายที่เป็นรูปธรรม เช่น การอยากมีรายได้มากๆ และเป้าหมายที่เป็นนามธรรม เช่น ความเป็นประชาธิปไตย

สิ่งที่เป็นค่านิยมของสังคมหรือไม่เป็นนั้นต้องมีลักษณะดังนี้

1. เป็นสิ่งที่ยอมรับโดยสมาชิกอย่างกว้างขวาง
2. สมาชิกยึดถือค่านิยมนั้นมานาน
3. การยึดถือนั้นได้มีการทำอย่างแน่นแฟ้น
4. ฐานะทางสังคมของสมาชิกของกลุ่มเป็นที่ยอมรับ

พรพรณิ ชูทัย (2528, หน้า,197) กล่าวว่า ค่านิยมเกิดจากการเรียนรู้ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. คนได้รับการอบรมมาตั้งแต่เด็ก เช่น การที่เด็กทำสิ่งที่ติงามจะได้รับคำชมเชยหรือความชื่นชอบจากผู้ใหญ่ หรือการที่เด็กทำผิดจะถูกลงโทษหรือว่ากล่าว
2. คนรับค่านิยมจากในสังคมมาเป็นของตน เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าสังคมจะยอมรับ

สรุปได้ว่า ค่านิยมของแต่ละคนนั้นเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ได้รับการตรวจสอบแล้วของเขา และเนื่องจากประสบการณ์ที่ได้รับการตรวจสอบแล้วของเขา และเนื่องจากประสบการณ์ที่แตกต่างกันแต่ละบุคคล จึงทำให้ค่านิยมของแต่ละบุคคลผิดแผกแตกต่างกันออกไป ถึงแม้ว่าจะอยู่ในวัฒนธรรมหรือสังคมเดียวกันก็ตาม เมื่อประสบการณ์ของแต่ละบุคคลมีเพิ่มมากขึ้น ก็จะมีผลกระทบกระเทือนทำให้เขาเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงค่านิยมเดิมของเขาขึ้น ดังนั้น ค่านิยมจึงมีลักษณะไม่คงที่ ในฐานะที่ค่านิยมเป็นเครื่องนำทางพฤติกรรมของคน การเปลี่ยนแปลงและวุฒิภาวะของค่านิยมย่อมขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงและวุฒิภาวะของประสบการณ์ของบุคคลนั้นๆ

ค่านิยมเกิดขึ้นจากการคิดอย่างรอบคอบ การวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วนถึงผลที่จะตามมาในชีวิต ค่านิยมไม่เป็นเพียงเรื่องของการถูกหรือผิด ดีหรือเลว จริงหรือเท็จเท่านั้น แต่ยังรวมถึงเงื่อนไขต่างๆที่เป็นเครื่องนำทางพฤติกรรมในชีวิตของเรา ที่พบเห็นบ่อยๆ ก็มีความต้องการที่ขัดแย้งกัน การรักษาดุลยภาพและการให้น้ำหนักต่อพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง และการกระทำที่แสดงถึงการคิดอย่างรอบคอบในด้านต่างๆ จนออกมาในรูปของความคิดที่ว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง พึงปรารถนา และมีค่าควรแก่การประพฤติปฏิบัติตาม

ค่านิยม หมายถึง ความโน้มเอียงหรือแนวทางที่คนจะประพฤติตนไปในแนวทางใดแนวทางหนึ่งที่ตัวเองได้พิจารณาไตร่ตรองแล้วว่าเป็นสิ่งที่ดีสำหรับตนหรือสังคมยอมรับนับถือ และปฏิบัติตามแนวคิดนั้นๆ อย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยก็ชั่วระยะเวลาหนึ่ง ดังนั้นค่านิยมจึงมีความหมายถึงแนวคิดเกี่ยวกับความดีงามในความประพฤตินั้นๆ แล้ว ดังนั้น ทศนคติ หรือ

เจตคติและความเชื่อจึงไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นค่านิยมจนกว่าจะได้รับการพิจารณาถึงผลที่ตามมาจากการประพฤติหรือการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ และมีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอแล้ว

โดยสรุปแล้ว ค่านิยม คือความรู้สึก ความเชื่อที่มีอยู่ภายในตัวบุคคล ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง แล้วบุคคลได้นำมาประเมินค่าว่าควรจะนำมาประพฤติปฏิบัติอยู่ระยะเวลาหนึ่งหรือตลอดไป

พนัส หันนาคินทร์ (2523, หน้า 23-31) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่มีลักษณะคล้ายค่านิยม หรือเครื่องชี้บ่งค่านิยมดังนี้

1. จุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ ทั้งสองประการนี้เป็นสิ่งที่กำหนดเส้นทางแห่งการดำเนินชีวิตของแต่ละคนว่าจะไปในแนวใดหรือทิศทางใด

2. เจตคติ หรือทัศนคติ หมายถึงความโน้มเอียงของจิตใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรืออุดมคติหนึ่งโดยเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นไปในทางเห็นด้วยหรือไม่ก็ตาม

อิทธิพลที่ก่อให้เกิดเจตคติ

2.1 ความต้องการของเรา หากคนเราทำอะไรได้ตามความต้องการเราก็มักจะมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้น หากไม่ได้ตามใจก็เกิดเจตคติไม่ดี

2.2 ความปรารถนาและอุดมคติ สิ่งที่ตรงกับความปรารถนาหรืออุดมคติของเราย่อมจะก่อให้เกิดเจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้น

2.3 วัฒนธรรม ในที่นี้คำว่าวัฒนธรรมหมายถึงวิถีทางแห่งการดำเนินชีวิตของคนในแต่ละสังคม

2.4 โอกาสและประสบการณ์ที่คนได้รับในช่วงชีวิตที่ผ่านมา จะช่วยก่อให้เกิดความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อสิ่งต่างๆ ผิดแผกแตกต่างกันออกไปตามประสบการณ์ของชีวิตที่เคยได้รับ

3. ความรู้สึก บุคลิกภาพของเรามักจะแสดงออกมาโดยการแสดงความรู้สึกในรูปของคำกล่าวที่บ่งบอกความรู้สึกว่าเป็นอย่างไร

4. ความเชื่อและความฝังใจ ความเชื่อก็คือความรู้สึกว่าสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เราได้พบเป็นความจริงเป็นสิ่งที่เราไว้วางใจ ส่วนความฝังใจนั้นหมายถึงความเชื่ออย่างแน่นแฟ้นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

5. กิจกรรม กิจกรรมที่คนแสดงออกมาไม่ได้หมายถึงการมีค่านิยมในสิ่งนั้นเสมอไป กิจกรรมที่คนได้กระทำถึงแม้ว่าจะไม่เป็นค่านิยมอย่างแท้จริง แต่ก็ถือได้ว่าเป็นเครื่องชี้บ่งค่านิยมของเขา

ประเภทและแขนงของค่านิยมมี 3 แขนง คือ

1. แขนงที่ว่าด้วยจริยธรรม เป็นแขนงที่พิจารณาถึงคุณค่าในด้านความประพฤติของมนุษย์ทางด้านจริยธรรม
2. แขนงที่ว่าด้วยสุนทรียภาพ เป็นแขนงที่พิจารณาถึงคุณค่าในด้านความงามที่แสดงออกมาโดยสื่อต่างๆ เช่น ศิลปะ ดนตรี การแสดง
3. แขนงที่ว่าด้วยสังคม การเมือง เป็นแขนงที่พิจารณาถึงคุณค่าทางด้านสังคมและการเมือง รวมทั้งการเศรษฐกิจที่มีอยู่ในแต่ละสังคม เป็นสิ่งที่เรามักจะต้องเกี่ยวข้องด้วยเป็นอย่างมาก

ประเภทของค่านิยม มีอยู่ 2 ประเภท คือ

1. ประเภทที่มีคุณค่าในด้านการใช้สอย หรือเป็นเครื่องมือ หมายถึงคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการที่เราจะใช้เพื่อให้เกิดผลอย่างอื่นสืบตามมา
2. คุณค่าภายใน หมายถึงคุณค่าที่มีอยู่ในตัวเองของสิ่งต่างๆ ค่านิยมนั้นๆ มีอยู่ในตัวของมันเอง ไม่ได้พึ่งสิ่งอื่น และมีลักษณะโดยเฉพาะของมัน

ฟินิกซ์ (อ้างในสุนัย สุขดี , 2529, หน้า 10-11)ได้จำแนกค่านิยมตามชนิดและหน้าที่ไว้ดังนี้

1. ค่านิยมทางวัตถุ เป็นค่านิยมที่ช่วยให้ร่างกายมนุษย์อยู่สืบไป ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม
2. ค่านิยมทางสังคม เป็นค่านิยมที่ก่อให้เกิดความรัก ความเข้าใจ และความต้องการทางอารมณ์ของบุคคล
3. ค่านิยมเกี่ยวกับความจริง บุคคลที่มีค่านิยมชนิดนี้เป็นผู้ต้องการความรอบรู้ และเป็นผู้ที่ทนต่อความขัดแย้ง หรือความไม่แจ่มแจ้งไม่ได้
4. ค่านิยมทางจริยธรรม เป็นค่านิยมที่ก่อให้เกิดความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ และมีความรับผิดชอบ
5. ค่านิยมทางสุนทรียภาพ ความซาบซึ้งในความงาม การตกแต่ง สี แสง และเสียง ตลอดจนวัสดุให้สมดุลย์ มีสัดส่วนต่อกัน หรือขัดแย้งกัน ล้วนเป็นค่านิยมทางสุนทรียะ

6. ค่านิยมทางศาสนา เป็นค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับความปรารถนาในความสมบูรณ์ของชีวิต รวมทั้งความรัก และการบูชาในศาสนา

อานนท์ อาภาภิรมย์ (อ้างในสุนัย สุขดี, 2529, หน้า 13-14) กล่าวว่า ค่านิยมที่สำคัญๆ ของคนไทยนั้นพอสรุปได้ดังนี้

1. ความมั่งคั่ง คนไทยนิยมความมั่งคั่งหรือเงิน เงินมีอิทธิพลในการกำหนดแนวทางและแบบของพฤติกรรมนับตั้งแต่เรื่องการแต่งตัวการคบค้าสมาคมและการอาชีพ

2. อำนาจ เป็นที่ยอมรับกันว่า อำนาจนำมาซึ่งเงิน ทรัพย์สินสมบัติ นอกจากนั้นผู้มีอำนาจมักจะได้รับการยกย่องนับถือ อำนาจถ้าใช้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม อำนาจก็มีส่วนส่งเสริมความเป็นธรรมได้เกิดขึ้นในสังคม แต่ถ้าใช้ไปในทางตรงกันข้าม ย่อมจะเกิดความเสียหายได้

3. การทำบุญ ค่านิยมในเรื่องการทำบุญได้รับอิทธิพลโดยตรงจากคำสอนของพระพุทธศาสนา ชาวไทยเชื่อว่าการทำงานบุญจะส่งผลในอนาคต

4. ความสนุกสนาน สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรที่อุดมสมบูรณ์มาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล ซึ่งสะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตที่สมบูรณ์พูนสุข ประกอบกับสภาพของงานและชีวิตในระบบเกษตรกรรมมีส่วนสนับสนุนให้สมาชิกในสังคมเดียวกันมีความผูกพันและความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดในแบบปฐมนิคม กล่าวคือกิจกรรมต่างๆ ได้รับความสนใจและความร่วมมือจากสมาชิกของกลุ่มเป็นอย่างดี และในการดำเนินกิจกรรมนั้นมักตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสนุกสนานหรือแฝงไว้เพื่อความสนุกสนานอยู่เสมอ เช่น ในการดำนานหรือเกี่ยวข้าว ทุกคนที่มาร่วมงานต่างก็ร้องรำทำเพลงกันสนุกสนาน ความสนุกสนานจึงเป็นค่านิยมของสังคมไทยสืบมาจนปัจจุบันนี้ เช่น การรับน้องใหม่ การฉลองปริญญาบัตร การนัดพบเพื่อนร่วมรุ่น การเลี้ยงฉลองวันคล้ายวันเกิด การเลี้ยงฉลองการขึ้นบ้านใหม่ กิจกรรมดังกล่าวแสดงออกซึ่งความสนุกสนาน

5. ความหรูหรา คนไทยมักนิยมการปฏิบัติที่แสดงออกถึงความหรูหรา เพื่อบ่งบอกถึงสภาพทางสังคมของตนว่าเป็นชนชั้นสูง เป็นคนมีเงินหรือมีสถานภาพพิเศษทางสังคม เช่น การแต่งกายหรูหรา

6. ปังเจกภาพ หมายถึง ความเป็นตัวของตัวเองหรือความเป็นไทยในตัวเอง คนไทยส่วนใหญ่มีค่านิยมในเรื่องความเป็นตัวของตัวเอง

7. ความเป็นผู้ใหญ่ คนไทยทั่วไปนับถือและยกย่องผู้ใหญ่ ซึ่งได้แก่ ผู้ที่มีตำแหน่งสูง มีอายุมาก หรือทำงานมานาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงราชการยกย่องการให้เกียรติแก่ผู้ใหญ่

และผู้สูงอายุอยู่เสมอ ผู้หนุ่มมักจะทำอะไรก็มักจะมีแรงใจใหญ่และไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น

ในการวิจัยครั้งนี้ได้นำเอาแนวความคิดค่านิยมมาเป็นกรอบในการศึกษา ถึงระบบความชอบพิเศษของคนในสังคมชนชั้นกลาง ที่แสดงออกมาโดยผ่านพฤติกรรมต่างๆ ของคน เพื่อเป็นการแสดงถึงความมั่งมี หรือความหรูหรา และสถานภาพทางสังคมของคนชั้นกลาง โดยเฉพาะค่านิยมเกี่ยวกับสุนทรียภาพซึ่งเป็นค่านิยมแสดงออกโดยผ่านดนตรีและศิลปะ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2525) ได้กล่าวถึงการเกิดขึ้นของชนชั้นกลางสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งได้เรียกว่ากระฎุมพี ชนชั้นกระฎุมพีเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับที่มีระบบเศรษฐกิจแบบส่งออกซึ่งทำให้เกิดความต้องการแรงงานในการผลิตและการประกอบการ ความต้องการนี้เองทำให้เกิดชนชั้นใหม่ขึ้นมา ส่วนใหญ่เป็นคนจีนอพยพที่ทยอยกันเดินทางมาสู่ประเทศไทย พวกกระฎุมพีได้รวมตัวขึ้นและได้สร้างวัฒนธรรมของตนเองซึ่งต่างไปจากเจ้านาย ขุนนางและไพร่

Tominaga (อ้างใน สุภางศ์ จันทวานิช, 2534 หน้า 17) ได้ศึกษาเรื่องการเลื่อนระดับชั้นทางสังคมในกรุงเทพฯ เมื่อปี 1969 และได้พบว่ามีความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องรายได้ในกลุ่มอาชีพต่างๆ การเลื่อนชั้น ทางสังคมมีทั้งเลื่อนขึ้นขึ้นและลง การเลื่อนชั้นมีในกลุ่มอาชีพเกษตรกรที่เปลี่ยนเป็นอาชีพในภาคสมัยใหม่ และเปลี่ยนเป็นอาชีพค้าขายและบริการ การเลื่อนชั้นทางสังคมในรุ่นอายุเดียวกันมีโอกาสน้อย การศึกษามีบทบาทช่วยรักษาระดับชั้นทางสังคมมากกว่าจะเป็นตัวทำให้เกิดการเลื่อนชั้น ดังนั้น การศึกษาจึงทำหน้าที่รักษาโครงสร้างชนชั้นเดิมมากกว่าจะทำให้เกิดการเลื่อนชั้นทางสังคม คนกรุงเทพฯ ร้อยละ 67 พอใจในอาชีพและไม่เคยเปลี่ยนอาชีพ ไม่มีการกีดกันคนเชื้อสายจีนในแง่การเลื่อนชั้นขึ้น ทำให้การผสมกลมเกลียวกันของชาวจีนในสังคมไทยเป็นไปได้โดยง่าย

ปรีชา คูวินทร์พันธุ์ (2526) ได้วิจัยเรื่องการจัดช่วงชั้นทางสังคมของกรุงเทพฯ และได้พบว่าช่วงชั้นทางสังคมออกเป็นชั้นสูง ชั้นกลาง คนชั้นสูงและคนชั้นกลางมีโอกาสในทางสังคมและเศรษฐกิจมากกว่าชั้นล่าง คนในแต่ละชั้นพอใจในสถานภาพชนชั้นของตนและหวังว่าจะเปลี่ยนสภาพชนชั้นในกลุ่มรุ่นลูกด้วยการศึกษา อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบสถานภาพทางชนชั้นในกลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,090 ราย กำหนดให้กับตัวเองตามมาตรฐานส่วนตัวกับสถานภาพทางชนชั้นที่จำแนกจากรายได้ซึ่งเป็นเป้าหมายมาตรฐาน ก็พบว่าผู้ตอบจำนวนเกือบครึ่งกำหนดให้ตนเองมีสภาพทางชนชั้นต่ำหรือสูงกว่าเกณฑ์วัตถุประสงค์ กล่าวคือ

ผู้ตอบที่เป็นชนชั้นกลางร้อยละ 37 คิดว่าตนเป็นชนชั้นกลาง และผู้ตอบที่เป็นชนชั้นสูงอีกประมาณร้อยละ 9 ก็คิดว่าตนเป็นชนชั้นกลาง ในแง่อาชีพได้พบว่าผู้ตอบที่มีสถานภาพชนชั้นสูง และชนชั้นกลางเป็นข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจและเอกชนมากกว่าชนชั้นกลาง ในขณะที่มี ชนชั้นกลางและชนชั้นสูง โดยเฉพาะอาชีพเกษตรกร กรรมกร และมีมือช่างมากกว่าชนชั้นกลางและชนชั้นสูง โดยเฉพาะอาชีพเกษตรกรและกรรมกรนั้นไม่มีชนชั้นสูงประกอบอาชีพดังกล่าวเลย ในอาชีพพ่อค้าและธุรกิจส่วนตัวมีผู้ประกอบอาชีพนี้กระจายอยู่ในทั้งสามสถานภาพ

สุภาวศ์ จันทวานิช (2534) รายงานผลงานวิจัยการจัดช่วงชั้นทางสังคมเกียรติภูมิของอาชีพต่าง ๆ ในสังคมไทย สรุปว่า ภาพของการจัดช่วงชั้นทางสังคมที่ได้จากการศึกษาเกียรติภูมิของอาชีพนี้ได้ทำให้มองเห็นโครงสร้างของช่วงชั้นทางสังคมไทยในอดีตโครงสร้างดังกล่าวแบ่งออกเป็นสองส่วนอย่างชัดเจน คือ ส่วนที่เป็นชนชั้นผู้ปกครอง (เจ้านายและขุนนาง) กับชนชั้นผู้ถูกปกครอง (ไพร่และทาส) ในปัจจุบันโครงสร้างของช่วงชั้นแบ่งคร่าว ๆ ออกเป็น 3 ส่วน คือมีส่วนที่เป็นชนชั้นกลางเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามก็ตีความเปลี่ยนแปลงและความคงที่ที่พบจากการเปรียบเทียบ โครงสร้างช่วงชั้นในอดีตและในปัจจุบัน ทำให้เราเห็นภาพความไม่เท่าเทียมกันของโอกาสทางสังคมที่ชนชั้นล่างจะเขยิบฐานะขึ้นมาเป็นชนชั้นกลางหรือชนชั้นสูงไม่ว่าจะมีชนชั้นกลางหรือไม่ สังคมไทยก็เปิดโอกาสให้ชนชั้นล่างได้เลื่อนชั้นทางสังคมน้อยมาก คงมีชนชั้นกลางที่อาจเขยิบขึ้นไปเป็นชนชั้นสูงได้ และเกณฑ์ที่จะใช้อธิบายระบบคิดของตนในสังคมไทยเกี่ยวกับเรื่องการจัดช่วงชั้นนับแต่ในสังคมศักดินาจนถึงสังคมสมัยใหม่ยังคงเป็นเกณฑ์เดิม นั่นคืออำนาจ ความแตกต่างอาจอยู่ที่ว่าในสังคมศักดินาอำนาจอาจเกิดจากผลกรรมหรือบุญกุศลในอดีต แต่ในสังคมปัจจุบันอำนาจเกิดจากการกระทำของบุคคลทั้งในอดีตและปัจจุบัน

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชนชั้นกลาง ที่กล่าวข้างต้นได้มีการกล่าวถึงการเกิดขึ้นของคนกลุ่มนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประวัติความเป็นมาก่อนที่จะมาเป็นชนชั้นกลาง การเข้ามาของชนชั้นกลางในประเทศไทย ซึ่งได้นำมาเป็นกรอบในการศึกษาถึงชนชั้นกลางในเรื่องของชั้นทางสังคมเป็นตัวกำหนดโอกาสการได้รับการศึกษา การแบ่งชนชั้นทางสังคม ตลอดจนอาชีพรายได้และการศึกษาของคนกลุ่มนี้ การรักษาสถานภาพของชนชั้นและหวังว่าจะเปลี่ยนสถานภาพของชนชั้นในกลุ่มรุ่นลูกด้วยการศึกษา ตลอดจนการสร้างวัฒนธรรมของตนเองขึ้นจนกลายเป็นวัฒนธรรมของชนชั้นกลาง ที่มีบทบาทเด่นชัดมากขึ้นในการกำหนดทิศทางใน

ด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้าน สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการศึกษาในสังคมไทยในเวลาปัจจุบัน

เสาวลักษณ์ มาวงศ์ (2544) ได้ศึกษาเรื่องการเรียนรู้พิเศษของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 ของโรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่ พบว่าเด็กส่วนใหญ่เริ่มเรียนพิเศษเมื่อเรียนชั้นประถมปีที่ 3 - 4 โดยมีการเรียนอย่างต่อเนื่อง วิชาที่เรียนส่วนใหญ่คือ วิชาคณิตศาสตร์ วิชาภาษาอังกฤษ ซึ่งใช้เวลาเรียนหลังจากเลิกเรียนในเวลาเรียนปกติ โดยเรียนวันละ 1 - 2 ชั่วโมง และเรียนสัปดาห์ละ 5 - 6 วัน มีค่าใช้จ่ายในการเรียนเดือนละ 400 - 700 บาท ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าไม่แพงจนเกินไปและเป็นค่าเรียนที่เหมาะสม นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าการเรียนพิเศษช่วยให้ผลการเรียนดีขึ้น มีความมั่นใจและตั้งใจในการเรียนมากขึ้น ได้ความรู้ เทคนิค วิธีการใหม่ๆ มากขึ้น ทำให้นำความรู้ที่ได้มาไปใช้ในห้องเรียนปกติได้มากและเด็กส่วนใหญ่พึงพอใจกับการเรียนพิเศษ และมีบางส่วนที่เห็นว่าการเรียนพิเศษทำให้มีเวลาเล่นน้อยลง ทำให้เหนื่อยล้าไม่มีเวลาพักผ่อน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะทางอารมณ์ แนวคิดการขัดเกลาทางสังคม แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม แนวทฤษฎีบทบาท แนวคิดวัฒนธรรมชนชั้นกลาง แนวคิดเรื่องค่านิยม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาเป็นกรอบในการศึกษาในเรื่องต่างๆ ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในส่วนท้ายของแนวคิดทฤษฎีต่างๆ เพื่อใช้ในการทำความเข้าใจถึงค่านิยมของบิดามารดาที่เป็นชนชั้นกลางเกี่ยวกับการเรียนพิเศษของบุตรนั้น โดยจะศึกษาถึงความเป็นมาและบริบททั่วไปของชนชั้นกลาง และศึกษาถึงภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมของชนชั้นกลาง ในเรื่องของอาชีพ รายได้ การศึกษาสถานภาพทางสังคม และศึกษาถึงค่านิยมที่ชนชั้นกลางนั้นมีต่อการเรียนพิเศษในเรื่องของทัศนคติที่มีต่อการไปเรียนพิเศษของเด็ก รวมทั้งวิถีการดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ในครอบครัว วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตร ความคาดหวังต่ออนาคตและการศึกษาของลูกในชนชั้นกลาง ตลอดจนศึกษาถึงรูปแบบการเรียนพิเศษในด้านต่างๆว่าเป็นอย่างไร อะไรคือเหตุผลหรือเป้าหมายในการไปเรียนพิเศษ และสิ่งที่เด็กได้รับการเรียนพิเศษในด้านต่างๆ